

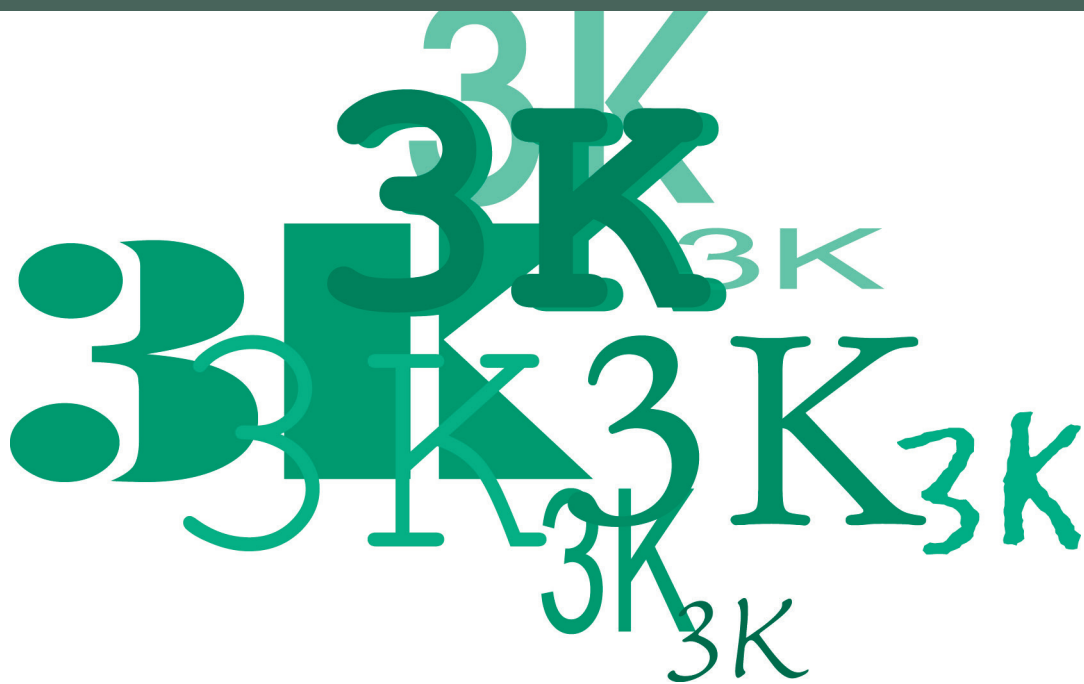

KÖNYVTÁRI INTÉZET

KÖNYV

KÖNYVTÁR

KÖNYVTÁROS

2020/4

• TUDÁS • ÉLMÉNY • KAPCSOLAT •

könyvtárak.hu

- Könyvtári programajánló
- Kérdezd a könyvtárost!
- „Veszi el egy könyvet!” játék
- Gyermekirodalmi ajánló
- Térképes könyvtárkereső
- MOKKA: könyvtári e-katalógus
- Tematikus digitális gyűjtemények
- Érdekességek

KÖNYVTÁRI INTÉZET

1827 BUDAPEST, BUDAVÁRI PALOTA F-ÉPÜLET | + 36 1 487-8680 | KINT@OSZK.HU

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

29. évfolyam 4. szám

2020. április

Tartalom

Műhelykérdések

Szűts Etele – Hegedűs Henriett – Kondákor Ferenc: @Kultúrkincs.....	3
Szepesi Judit: Körkép a nemzeti könyvtárak e-learning szolgáltatásairól	12
Dóra László: Egy könyvtár mentális térképe. Kutatási eredmények	21
Bakó Katalin – Dömsödy Andrea: Webinárium sorozat könyvtáros(tanár)oknak. Az OPKM új szakmai szolgáltatása	25

Web

Szakadát István: A Nemzeti Névtér a nemzeti emlékezet adattára	35
---	----

Könyv

Arany-Nagy Zsuzsanna: Könyvtáros? Tanár? Könyvtárostanár! A könyvtárpedagógia elmélete és gyakorlata (Dömsödy Andrea: A könyvtár- pedagógia elmélete és gyakorlata. Második kísérlet a téma összefoglalására)	43
--	----

From the contents

Etele Szüts – Henriett Hegedűs – Ferenc Kondákor: @Cultural Heritage – public relations activities of MaNDA database of the Forum Hungaricum Non-profit Ltd. on Facebook (3)

Judit Szepesi: Overview of e-learning services in national libraries (12)

István Szakadát: The National Namespace is a repository of hungarian national memory (35)

Cikkeink szerzői

Arany-Nagy Zsuzsanna, a Budapest IX. Kerületi Szent-Györgyi Albert Általános Iskola és Gimnázium könyvtárosa; *Bakó Katalin*, az OPKM könyvtárosa, a Gyermek- és Ifjúsági Irodalmi Különgyűjtemény gyűjteményi referense; *Dóra László*, az Apor Vilmos Katolikus Főiskola Neveléstudományi Tanszékének főiskolai adjunktusa; *Dömsödy Andrea*, az OPKM iskolai könyvtári referense; *Hegedűs Henriett*, a Forum Hungaricum Nonprofit Kft. Digitálisarchívum-fejlesztési Osztály helyettes vezetője; *Kondákor Ferenc*, a Forum Hungaricum Nonprofit Kft. Digitálisarchívum-fejlesztési Osztály szerkesztője; *Szakadát István*, a BME Szociológia és Kommunikáció Tanszékének tanszékvezető egyetemi docense; *Szepesi Judit*, az OSZK e-learning tanácsadója; *Szüts Etele*, a Forum Hungaricum Nonprofit Kft. Digitálisarchívum-fejlesztési Osztály vezetője

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

Dancs Szabolcs, Mezey László Miklós, Németh Márton, Rózsa Dávid, Szeifer Csaba

Szerkeszti:

Tóth Béla István

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3797; E-mail: 3k@oszk.hu; Internet: ki.oszk.hu/3k, epa.oszk.hu/3k, facebook.com/konyvkonvnyvtarkonyvtaras

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Fehér Miklós**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítótér: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az

Emberi Erőforrások Minisztériuma

Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU-ISSN 1216-6804

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Szűts Etele – Hegedűs Henriett – Kondákor Ferenc

@Kultúrkincs

Cikkünkben bemutatjuk a Forum Hungaricum Nonprofit Kft. által üzemeltetett és folyamatosan fejlesztett Magyar Nemzeti Digitális Archívummal (MaNDA DB¹) kapcsolatosan végzett közönségkapcsolati tevékenységünket és a témában szerzett tapasztalatainkat. Korábban egy kapcsolódó témáról szintén a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* hasábjain² számoltunk be, akkor az aggregációs adatbázisunk archív képanyaiból összeállított virtuális kiállításaink publikálásának módszertanát mutattuk be.

A kezdetek

A központi hivatalok és a költségvetési szervek formában működő minisztériumi háttérintézmények felülvizsgálatával kapcsolatos intézkedésekről szóló 1312/2016. (VI. 13.) Korm. határozat³ 2017. január 1-től a kulturális javak digitalizációjával kapcsolatos, korábban a Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézetre (MaNDA) bízott közfeladatok ellátásának folytatására a Forum Hungaricum Nonprofit Kft.-t (továbbiakban: Forum Hungaricum) jelölte ki. A szervezeti átalakulás mellett az aggregációs adatbázisunk, illetve a közgyűjteményi digitalizációs és egyéb szakmai tevékenységeink nyilvánosságának újjászervezése is a feladatunk lett. A MaNDA átszervezésekor az intézmény Facebook-oldala⁴ a Magyar Nemzeti Filmarchívumhoz⁵ került, ezért 2017 elején elindítottunk egy újat, és elkezdtük újraépíteni a követőink közösségét. Az új Facebook-oldalunk a *Kultúrkincs*⁶ nevet kapta, amely az első hónapokban pilot jelleggel üzemelt, és májustól jelent meg rajta rendszeres – a Digitálisarchívum-fejlesztési Osztály által – szerkesztett tartalom.

Forum Hungaricum
@forumhungaricum

Kezdőlap
Névjegy
Bejegyzések
Fényképek
Jegyzetek
Videók
Események
Vélemények
Közösség
Csoportok

Oldal létrehozása

Bejegyzések

Kultúrincis
Február 23., 0:30

Az északi féltéken, a mérsékelt égövben a tavasz kezdetének többféle dátumot is megjelölnek, az egyik, a naptári tavasz, holnap, március elején kezdődik. Bár még talán kicsit korai lenne etetni a szekrény mélyére a téli kabátot és elővenni a vékony átmenett, de hamarosan ennek is eljön az ideje. Addig pedig, kis rákészesként, olvassák el korábbi, Tavasz szongás című virtuális kiállításunkat. #TavasziKözösség #Bönelavasz #Bredesztermeszet #TavasziNagytakarítás #TavasziMeglátás #Kertészkedés #TavasziMunkák #TavasziNépek #Böjtmáshava #TavasziMűvészetben #virtuáliskiállítás #mandadb

MANDADB HU
Tavaszi szongás
Vége a téli zimankónak, és ahogy egyre kevésbé fázunk reggelente...

Közösség
3391 ember kedveli.
3500 ember követi.
114 bejelentkezés

Névjegy
Márvány utca 18. (3,10 km)
Budapest 1012
Útvonaltervezés
(1) 610 5210
mandadb.hu
Nonprofit szervezet · Társadalmi és kulturális weboldal
Impresszum
Nyitvatartás: 8:00 – 16:30
Most nyitva

Oldal átíthatósága

A Forum Hungaricum hivatalos Facebook-oldala

2017 augusztusában *Kuti Klára*, a tatai *Német Nemzetiségi Múzeum* egykori munkatársa tett közzé egy felhívást⁷ múzeumi kollégái számára, melyben arra ösztönte őket, hogy heti rendszerességgel osszanak meg a nyilvánossággal intézményük közösségi oldalán olyan raktárban őrzött tárgyakat, melyek vélhetően nem voltak még láthatók kiállításon. Mivel a MaNDA DB számos olyan kulturális örökségi elemet tartalmaz, mely a gyűjteménybe kerülése óta eltelt idő nagy részét a raktárban, és nem a széles nyilvánosság számára megtekinthető módon töltötte, így ez is arra inspirált minket, hogy érdemes időt és energiát fordítanunk ezen kulturális örökségi elemek bemutatására. Mindezek mellett folyamatosan nyomon követjük partnerintézményeink tevékenységét a közösségi oldalukon; meghirdetett eseményeiket, programjaikat megosztással igyekszünk népszerűsíteni, kiváltképp az olyan időszakokban, mint a *Múzeumok Éjszakája* programozatot megelőző hetek.

Online marketingtevékenység

A MaNDA DB aggregációs adatbázissal kapcsolatos kritikus tömeg eléréséhez – a *Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégiával*⁸ összhangban – 2018-ban elhatároztuk, hogy aktív online marketingtevékenységet fogunk folytatni az interneten leggyak-

rabban használt keresőmotorok és a közösségi média segítségével. Annak érdekében, hogy az adatbázisunk tartalmát a keresőmotorok minél jobb aránnyal tudják megtalálni, több fejlesztést is végrehajtottunk. A legnagyobb keresőrendszerek – így a Google is – a HTTPS (Hypertext Transfer Protocol Secure) protokollt pozitív tényezőként veszik figyelembe a keresések rangsorolásánál, ezért elsőként elvégeztük az erre való áttérést, aminek a használatával biztonságosabbá vált az oldalunkra történő belépés és a böngészés. Ezután az adatbáziselemek lapjai keresőbarát URL-t kaptak, és a rekordok címe is bekerült az URL-ekbe a következő formában: */tétel/idszam/rekord_cime*. Az ilyen felépítésű URL-ek nem csupán a keresőrendszerek szempontjából optimálisak, hanem egyúttal a felhasználókat is segítik a tartalmak azonosításában. Végezetül kialakítottunk egy *webhelytérképet*, ami egy XML-formátumban készített, naponta frissülő lista, amely információkat tartalmaz a webhelyen lévő oldalakról és az ezek közötti viszonyokról. Ezt a fájlt a Google és más keresőmotorok is beolvassák, hogy hatékonyabban térképezhessék fel a MaNDA DB-t.

Domain hitelesítése a Facebookon

Ahhoz, hogy az aggregációs adatbázisunk és a társaságunk hivatalos honlapja⁹ linkjeinek a Facebookon való megjelenését szerkeszthessük, szükség volt a domainünk Facebook általi hitelesítésére¹⁰. Erre olyan esetben van szükségünk, amikor az aggregációs adatbázisunk tételére mutató linkhez nem párosul előnézeti kép, vagy nem vagyunk elégedettek vele, és módosítani szeretnénk a megjelenő metaadatok – cím vagy leírás – egyikét. Ahhoz, hogy verifikáljuk a mandadb.hu domaint, a Facebook által ajánlott két lehetőség – DSN TXT- vagy HTML-fájl – közül, a HTML-fájl feltöltését választottuk. Első lépésként hozzáadtuk a Facebook vállalkozáskezelő felületén¹¹ a mandadb.hu tartományt, majd a Facebook által generált HTML-fájlt letöltöttük és elhelyeztük az oldalunk gyökérkönyvtárába. Ezt követően ugyanott, ahol a HTML-fájlt generáltattuk a Facebook-oldalunk számára, egy gombnyomással hitelesítettük domainünket. Egy tartományt egy oldalhoz lehetséges hozzáadni tulajdonosként, de amennyiben valaki több Facebook-oldalt működtet, vagy csak szeretnénk partnereinknek is megadni a linkek megjelenésének szerkesztési lehetőségét, engedélyezhetjük partner hozzárendelésével a tartományunkhoz, ehhez csupán a partner vállalkozásazonosítóját kell megadnunk.

Állandó és időszakos rovataink

Követőink számára a MaNDA DB aggregációs adatbázisban található több mint 180 partnerintézményünk közel 650 ezer kulturális örökségi eleméből válogatunk a következőkben ismertetett állandó és időszakos rovatainkban nap mint nap.

Hétfői lapszemle

A Hétfői lapszemle egy hetente megjelenő *jegyzet típusú bejegyzés*, amely a keszthelyi Fejér György Városi Könyvtár¹² által feltöltött *Keszthelyi Hírlap (1890-1938)* Hírek rovatából merít. 2018 februárjában tettük közzé első ilyen típusú posztunkat, azzal a céllal, hogy az adatbázisunkban lévő szöveges dokumentumok is szerepet kapjanak Facebook-oldalunkon. Mivel a jegyzet típusú bejegyzés elegánsabb megjelenési formát biztosít a hosszabb szöveges tartalmaknak, így annak ellenére döntöttünk e mellett a publikációs mód mellett, hogy tudjuk, a Facebook jobbára a fényképpel ellátott megjelenési formát részesíti előnyben. Jellemzően három-négy rövid szöveges hírt választunk ki egy adott számból, melyek feltehetőleg reprezentálják, hogy mi érdekelte a korabeli olvasótáborot. Érdekes megfigyelni, hogy bizonyos esetekben a ma megszokotthoz mennyire hasonló szerkesztési elv és fogalmazási mód jelenik meg a korabeli cikkekben. Máskor viszont az is gyakran előfordul – főleg balesetekről, halálesetekről szóló híreknél –, hogy a maitól eltérő módon már-már túlzó részletességgel számolnak be a történetekről a lap szerkesztői.

#Ezenanapon

Minden hétköznap 13:30-kor megjelenő *#ezenanapon* hashtaggel ellátott bejegyzésünk aktuális, aznapi évfordulóra, ünnepnapra, világnapra, egyéb akciónapra fókuszál. Egyik célja természetesen az aggregációs adatbázisunkba bekerült kulturális örökségi elemek előtérbe helyezése, másrészt összekapcsolása a témául szolgáló apropóval, legyen szó egy ismert, vagy éppen kevésbé ismert író, képző- vagy iparművész, színész, tudós születésének vagy halálának évfordulójáról, vagy valamilyen fontosabb, érdekesebb akciónapról.

#Areklámhelye

Szerdán délutánonként megjelenő *#areklámhelye* Facebookposzt-sorozatunk célja szintén a szöveges, többségében közkincsnek (Public Domain Mark – PDM) minősített dokumentumok bemutatása, mégpedig úgy, hogy nem az adott dokumentum – folyóirat, magazin, színházi műsorfüzet stb. – lényegi tartalma, hanem egy kisebb részlete, pontosabban egy grafikai elemekkel ellátott hirdetés vagy reklám kerül fókuszba, kiemelve annak megfogalmazását, ami 50-100 év elteltével igencsak eltér a ma megszokottól.

#Csoportoscsütörtök és #Építettkörnyezet

A Facebookos bejegyzések közül a kép típusú megosztások nagy népszerűségnek örvendenek, így az aggregációs adatbázisban található képek népszerűsítésére jelenleg ezt használjuk. A *#csoportoscsütörtök* keresőszó alatt csoportképeket,

tablóképeket és életképeket osztunk meg, míg az *#Építettkörnyezet* építészeti örökségünket hivatott bemutatni.

#Virtuáliskiállítás

A heti rendszerességgel készített tematikus virtuális kiállításainkkal kívánjuk az adatbázisunk kulturális örökségi elemeit olyan új kontextusba helyezni, ami nem jönne létre azok térbeli, jogi vagy formai tulajdonságaik miatt. Virtuális kiállításaink szombat délelőttöként jelennek meg a Facebook-oldalunkon, majd egy héten át, a következő megjelenéséig *rögzített bejegyzésként* található meg az oldal hírfolyamának elején.

#Képeslapamúltból

Vasárnap délutáni állandó rovatunkkal követőink különleges történeteket ismerhetnek meg a régi üdvözlőlapoknak köszönhetően: a múlt század embereinek néhol vidám, néhol szomorú, néhol igencsak őszinte, vagy nagyon is ismerős mindennapjaiba pillanthatnak be. Az utóbbi években hagyománnyá vált, hogy az adott évben megjelenő utolsó virtuális kiállításunkat ezen anizixoknak szenteljük.

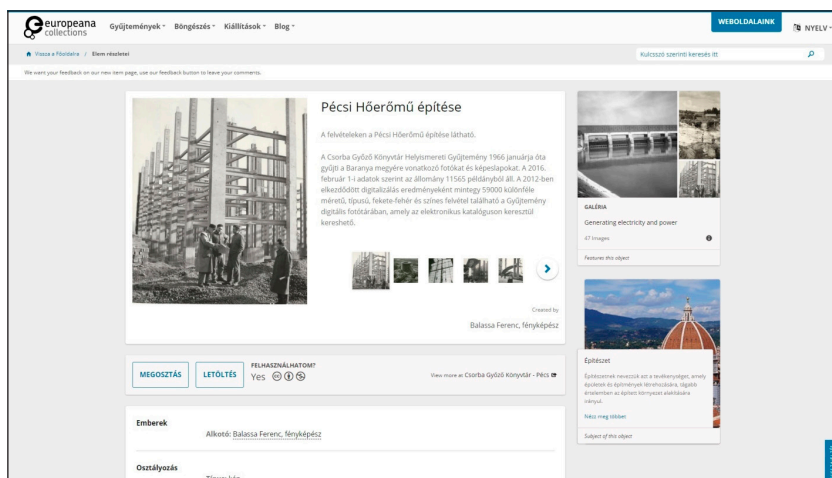
A Forum Hungaricum oldalon megjelenő cikkek

Facebook-oldalunk mellett a *forumphungaricum.hu*-n is rendszeresen jelennek meg tartalmaink, melyekben illusztrációként szintén szereplenek az aggregációs adatbázisunkba bekerült kulturális örökségi elemek. Az *Évforduló* rovat – nevéből adódóan – valamilyen jeles napról, a *Közkeincstár* rovat pedig uralkodókkal és fontosabb történelmi személyekkel, cselekedeteikkel foglalkozik. *A hely színei* cikksorozat a történelmi Magyarország korábban fontos védelmi funkciókat ellátó várait, történetüket, és az azokat egykor birtokló családokat mutatja be. *Elsüllyedt világok* rovatunk a XX. század vidéki életét jeleníti meg számos aspektusból, míg a *Tengerre magyar!* sorozatunk a magyar tengeri hadihajózás történetéből merít.

#Europeana

Az Europeana Alapítvány által akkreditáltan megbízható aggregátorként¹³ havi rendszerességgel továbbítunk kulturális örökségi elemeket a páneurópai archívumba. Az általunk feltöltött tételek az Europeana Collections¹⁴ felületén szabadon elérhetőek bárki számára, továbbá a hágai szerkesztők rendszeresen felhasználják őket illusztrációként az Europeana különböző tematikájú galériáiban (Galleries), virtuális kiállításában (Exhibitions) és az Europeana Blogon¹⁵. Természetesen ezekről az időszakos eseményekről is hírt szoktunk adni Facebook-oldalunkon. Abban az esetben, ha egy kulturális örökségi elemünk publikálásra került az Europeana valamelyik tematikus oldalán, az megjelenik az adott elemnél is. Például a *Generating electricity and power*¹⁶ elnevezésű Európa villamosenergia és ener-

giatermelésével kapcsolatos tematikus kiállításban a szerkesztők felhasználták a Csorba Győző Könyvtár *Pécsi Hőerőmű építése* című rekordot, amiről tájékoztatást is kapunk a rekord oldalán.

*A Pécsi Hőerőmű építése, Csorba Győző Könyvtár, CC BY-NC**

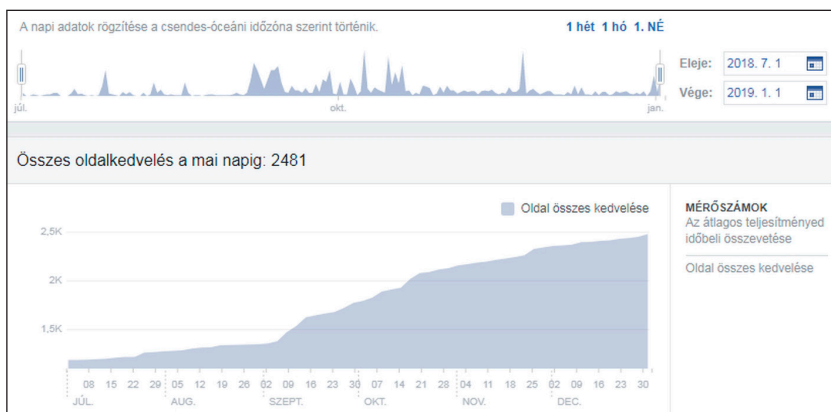
Szerzői jog és közösségi média

Az aggregációs adatbázisunkba feltöltött digitalizált tartalmak különböző szintű szerzői jogi védelem alatt állnak. A szerzői jogi kategóriákat minden esetben partnerintézményeink választják ki az általunk ajánlott licencközül. Alapvetően kétféle licenccsaládból – *Creative Commons*¹⁷ és *RightsStatements.org*¹⁸ – válogathatnak partnereink, amelyek megfelelnek az Europeana által javasolt licencköznek¹⁹. A közösségi felületeinken megkülönböztetjük a *mutató link* és a *digitális dokumentum* – kép, szöveg, hang, audiovizuális anyag, 3D-modell – közvetlen megosztásának szerzői jogi kezelését. A szigorú licencközökkel ellátott tételeink esetében csak mutató linket osztunk meg, nem módosítjuk, nem dolgozzuk át. Amennyiben nem linket, hanem egy konkrét dokumentumot osztunk meg az adatbázisunkból, minden esetben feltüntetjük a *mű címét*, az *adatbázisra mutató linket*, a *jogtulajdonos nevét* és a partnerintézmény által meghatározott *licencköz*. Még abban az esetben is ezt tesszük, ha az már nem esik szerzői jogvédelem alá, így például közkinccsnek minősül. Közvetlenül elérhető tartalmakat a *Szerzői jogi és személyiségi jogi tájékoztatónkban*²⁰ is szereplő *Szerzői jogvédelem alatt nem álló művek és a Creative Commons „Szabad licencköz” licencközök* valamelyikével ellátott tételeinkből válogatva töltünk fel Facebook-oldalunkra.

* Forrás: <https://www.europeana.eu/portal/hu/record/2048128/370088.html>

Facebookos kiemelések

2018 második felében kísérleti jelleggel a Facebook-bejegyzéseinket különböző összegekkel és időtartamra kiemeltük, előrébb soroltuk. A kiemeléseknél lehetőség volt célzott beállításokra, például megadhattuk, hogy milyen életkorú felhasználók tartozzanak a kiemelt bejegyzések célcsoportjaiba, és milyen lokációval bírjanak. Továbbá megadtuk, hogy mekkora költségkerettel és hány napig legyen kiemelve az adott bejegyzés. Fizetni csak bankkártyával lehet, de lehetőség van forintban történő kiegyenlítésre is. A kiemelések menedzselésére és a számlák letöltésére a Facebook *Hirdetéskezelőjében*²¹ van lehetőség. Az egyes posztokat a kiemelési lehetőségeket kihasználva nem csak a Facebook- (*mobileszköz-)* *hírfolyam*-ban, de az *Instagram-képfolyam*-ban és az *Instagram-story*-ban is elhelyeztük, valamint a *Messenger bejövő üzeneteiben* található hirdetési funkciót is használtuk. Ahogy az alábbi diagramokon is látszik, a kiemeléseknek köszönhetően jelentős növekedésnek indult az oldalkedvelések száma, valamint a bejegyzésekhez köthető aktivitás (kedvelés, hozzászólás és egyéb műveletek) gyakorisága. Az átlagos elérések számából jól látszik, hogy a kép típusú bejegyzések több reagálást, hozzászólást és megosztást indukáltak, de a hivatkozás típusú megosztások esetében több kattintást ért el a bejegyzés.

A Kultúrkinés Facebook-oldalt követők számának alakulása 2018 második felében

A hirdetési időszak után megvizsgáltuk a Google Analytics mandadb.hu domainen végzett látogatottsági méréseit. A kapott eredmények fényében elmondhatjuk, hogy nagyon hatékony volt a marketingtevékenységünk, ugyanis a kiemeléseknek, hirdetéseknek köszönhetően a MaNDA DB felhasználók száma közel 90%-kal, a munkamenetek (oldalmegtekintések) száma pedig több mint 81%-kal növekedett a korábbi adatokhoz képest.

A Kultúrkincs oldal bejegyzései elérésének növekedése

Összegzés

A kívülállóknak sokszor könnyűnek, szélsőséges esetben nem is „igazi” munkának tűnhet az intézményi „facebookozás”, viszont az utóbbi három évben szerzett tapasztalataink ennek határozottan ellentmondanak. Ugyanis egy rendszeresen frissített közösségi oldal nagyon hasznos tud lenni, hogy a tartalmainkat eljuttassuk a nagyközönséghez. Ez a tevékenység tagadhatatlanul időigényes, amire számos kulturális intézménynek nincs kellő mennyiségű vagy szakértelemmel rendelkező dolgozója. A Facebook keresőmotorja ráadásul folyamatosan változik, amihez az intézményi oldalak szerkesztőinek is alkalmazkodnia kell.

A Kultúrkincs oldalt a cikk írásakor 3.391 ember kedveli, és 3.560 ember követi. Amennyiben tevékenységeink iránt felkeltettük az érdeklődésüket, kérjük, kövessenek minket a [facebook.com/forumhungaricum/](https://www.facebook.com/forumhungaricum/) oldalon!

Jegyzetek

1. A Magyar Nemzeti Digitális Archívum kezdőlapja: <https://mandadb.hu> (2020.02.26.)
2. Kondákor Ferenc – Szüts Etele – Takács Eszter – Tompa Éva: *A MaNDA adatbázisban található virtuális kiállítások bemutatása.* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 26. évf. 2017. 10. sz. 16–19. p. https://epa.oszk.hu/01300/01367/00295/pdf/EPA01367_3K_2017_10_016-019.pdf (2020.02.26.)
3. 1312/2016. (VI. 13.) Korm. határozat a központi hivatalok és a költségvetési szervek formában működő minisztériumi háttérintézmények felülvizsgálatával kapcsolatos intézkedésekről: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A16H1312.KOR&txtreferer=A1600104.TV> (2020.02.26.)

Körkép a nemzeti könyvtárak e-learning szolgáltatásairól

Bevezető

Az egész életen át tartó tanulás elve szerint a formális keretek között megszerzett tudás mellett jelentős szerepe van a nem formális és informális módon szerzett ismereteknek is. A tudás megszerzése, elérhetősége, valamint a tanulási folyamat hatékonysága és a (nemcsak anyagi) racionalitása megköveteli, hogy a képzések megvalósításában mindig a lehető legkedvezőbb alternatívát keressük és alkalmazzuk.

A társadalmak életét egyre erőteljesebben befolyásolja a digitalizáció, ami fokozza a digitális kompetenciák iránti igényt, ehhez infrastrukturális beruházásokra, szervezeti változásokra, valamint tanulás- és oktatásmódszertani változásra, újak kidolgozására van szükség.

Digitális kompetenciák fejlesztését támogató kezdeményezésekkel találkozhatunk országunkban és határainkon túl is, amelyek a nemzeti oktatás digitalizálására irányuló stratégiához illeszkednek.

A 20. és 21. század fordulóján a távoktatásban új fogalomként jelent meg az e-learning. A nyílt online oktatási környezetek – így például a könyvtári, a felnőttoktatási és az egyetemi – támogatják az online oktatási tartalmak és képzések célcsoporttól független szolgáltatását.

Jelen cikkben néhány európai és Európán kívüli ország nemzeti könyvtárának jó gyakorlatát mutatom be az e-learning szolgáltatások területén a teljesség igénye nélkül. A cikk célja, hogy felhívja a figyelmet a könyvtárak és az e-learning kapcsolatára.

A nemzeti könyvtárak és az online oktatási tartalmak

Európában, sőt világszerte egyre növekszik az elektronikus oktatási, képzési központok, a virtuális egyetemek száma. Anglia, Finnország, Svédország és az Egyesült Államok vezető felsőoktatási intézményei élen járnak az e-learning használatában, közülük egyre több teszi elérhetővé kurzusait, megnyitva online egyetemeinek kapuit a nagyvilág előtt. De figyelemre méltó a nemzeti könyvtárak tevékenysége is, ugyanis számos jó példával szolgálnak arra vonatkozóan, hogy hogyan támogathatja a nemzeti könyvtár az oktatást, valamint a pedagógusok és a könyvtárosok szakmai fejlődését.

Szlovákia

A szlovák e-learning trendek is a munkaerő-piaci változásokhoz, a felhasználókhöz, a digitális technológiákhoz és a környezethez igazodnak. A Szlovák Nemzeti Könyvtár – mint képzőintézmény is – ezekre az igényekre reagálva hozta létre e-learning portálját, amelynek segítségével 2015-ben kezdte meg az online oktatást. Az első akkreditált tanfolyama a *Könyvtári ismeretek a tudástársadalomért* címmel indult útjára a Moodle alkalmazásával. A képzés a könyvtári munka iránt érdeklődő, de könyvtáros végzettséggel nem rendelkező alkalmazottak számára is hasznos.

A kurzus három modulra oszlik: általános könyvtári ismeretekre, közkönyvtári és egyetemi könyvtári ismeretekre, minden modulban három tematikus résszel. Az oktatási tartalom HTML- és PDF-formátumban is elérhető. Az oktatás módszertana blended learning, tehát az oktatók és a képzésben részt vevők bizonyos időközönként személyesen is találkoznak, megbeszélik a felmerülő problémákat, és új ismereteket is kaphatnak ezeken az alkalmakon.

Az online kapcsolattartás aszinkron kommunikációval valósul meg, a gyakori kérdésekre fórum keretében válaszolnak az oktatási szakemberek. A modulok végén lehetőség van a megszerzett tudás ellenőrzésére, ezek ütemezése a naptárban is megtalálható. A záróvizsga személyes jelenléttel valósul meg.

Naptári évenként archiválják a Moodle-ban található adatokat, így ezek a továbbiakban is elérhetők maradnak az oktatási szakemberek számára. A tanulók értékelése kétféle módon, folyamatosan és záró, összegző értékeléssel, mennyiségi és minőségi módszerekkel történik. A minőségbiztosítást a résztvevők által kitöltött elégedettségmérés kérdőívvel végzik, amelyekben a tanfolyamra annak típusára, módszereire pozitívan reagáltak a képzés résztvevői.

A jövőben várhatóan növekedni fog az e-learning szerepe a Szlovák Nemzeti Könyvtár oktatási módszerei között. A portál nemcsak a könyvtárosok, hanem a társadalom más rétegei körében is népszerű, hiszen az új módszereknek köszönhetően az érdeklődők gyorsan és költséghatékonyan juthatnak a szükséges ismeretekhez.

Lengyelország

A lengyel oktatási rendszer egyelőre kevésbé fogadja be az online oktatást, de pozitív példák azért léteznek. Utóbbiak között említendők az e-learning elterjedésének támogatását célzó egyesületek, vagy a lublini Maria Curie-Sklodowska Egyetem *Lengyel Virtuális Egyetem* projektje, amely nyílt *e-tanfolyamokat* kínál, továbbá a Varsói Egyetemen és a Varsói Műszaki Egyetemen is létezik e-learninggel foglalkozó központ. A lengyel felsőoktatási könyvtárak jelenleg egy hibrid modellet alkalmaznak: tevékenységüknek csupán egy részét helyezik ki a virtuális térbe.

Az e-learning jelentősége ugyanakkor egyre inkább tudatosul a lengyel könyvtáros társadalomban. Egyik tipikus alkalmazása az adatbázisok, digitális gyűjtemények és szolgáltatások megismertetése a felhasználói közösséggel. Egyelőre viszonylag kevés felsőoktatási könyvtárban van online távoktatási lehetőség, ezen kezdeményezések legtöbbje maguktól a könyvtárosoktól származnak. (Egyesek szerint az e-learning terjedésének gátja a nem megfelelő felkészültséget nyújtó könyvtárosképzés.)

A Lengyel Nemzeti Könyvtárban az e-learning kategóriájába sorolható a könyvtárosok önképzése online források felhasználásával, illetve mindenképp említésre méltó a – német mintára – három modulból felépülő online könyvtáros kurzus: a *Bibweb*.

A használóképzés Lengyelországban több egyetemen az oktatási program részét képezi. Nem tekinthető szigorú értelemben e-learningnek, amikor külön adatállományokban tárolt felhasználói útmutatások (online guides) állnak csupán az olvasók rendelkezésére. Vannak azonban speciális weboldalak interaktív elemekkel, illetve oktatóanyagokkal, amelyek célzottan az újonnan beiratkozó olvasók számára készültek. A lengyel könyvtárak esetében egyelőre a passzív tanulási forma a támogatott, nem a készségek fejlesztésére fektetik a hangsúlyt.

Csehország

A Cseh Nemzeti Könyvtár az egyik legrégebbi európai oktatási központtal, a Károly Egyetemmel közösen működteti E-learning portálját. (Nem ez az első együttműködés a két intézmény között a történelem során.) Az E-learning portál Moodle-t használ az oktatási-tanulási környezet kialakításához. A képzések ingyenesek, folyamatosan futnak, de regisztrációhoz kötöttek. A két intézmény oktatási tartalmait szétválasztották. A regisztrációt követően a felhasználók a már megszokott módon használhatják a Moodle-t, pl.: beiratkozás, naptárhasználat, fájlfeltöltés stb. A főoldalon a tanuláshoz és az oktatáshoz is találni segítséget különböző formában, lásd például útmutató a Moodle használatához, új képzés kialakításához igényfelmérés (egy új vagy egy régi képzés újraindítása), esz-közök az online tanuláshoz és oktatáshoz (pl.: online konferencia, kollaboratív

munka, portfólió, MOOC, Wiki), az egyetemi könyvtár elérhetősége. A képzések – amelyek főleg a könyvtárosok számára készülnek – itt is a már megszokott módon modulokból állnak, ezekhez tanulást támogató szakemberek vannak rendelve. A vizsgaalkalmak a Moodle naptárában vannak rögzítve.

Egyesült Királyság

Angliában a legnagyobb online egyetem 1969 óta működik. Az Open University (Nyitott Egyetem) kizárólag távoktatással foglalkozik. Az intézmény minőségét jelzi, hogy az Egyesült Királyság egyetemeinek 30%-a alacsonyabb felvételi követelményeket támaszt, mint az Open University. Képzéseik jellemzője, hogy – ugyanúgy, mint a németországi Fernuni in Hagen-ben – jó minőségű tananyagokat használnak, amelyek könnyen érthetőek, multimédiás elemeket is tartalmaznak, mindegyikhez egy tutor által összeállított feladatsort is hozzárendelnek. A ttorral telefonon és online is fel lehet venni a kapcsolatot, de a hallgatók az egyetem online fórumán is segítséget kaphatnak a társaiktól.

A képzés fontosabb adatai:

- több mint 260.000 hallgató;
- közel 7.000 tutor;
- több mint 1.200 teljes munkaidős egyetemi oktató;
- több mint 3.500 adminisztratív dolgozó;
- a tanulók 70%-a munka mellett végzi tanulmányait;
- évente több mint 12.000 fogyatékkal élő hallgató tanul az egyetemen.

British Library

A világ nemzeti könyvtárai közül kiemelkedik a British Library online oktatást támogató szolgáltatása. Anglia az Egyesült Államok mellett jó példa lehet arra, hogy az e-learning megjelenhet a könyvtárak életében is. Már korábban is voltak szolgáltatások, amelyek támogatták az oktatást (pl.: online források, gyűjtemények), illetve a tanulást (pl.: családbarát programok, események, előadások, képzések), de ezek közül messze kiemelkedik a *FutureLearn*.

A FutureLearn egy közösségi tanulási platform online (MOOCs) képzésekkel. Az oktatási portált – amerikai mintára (edX, Coursera) – 2012-ben alapították 12 egyetemi partnerrel, amelyek a következők: Open University, Birminghami Egyetem, Bristoli Egyetem, Cardiffi Egyetem, Kelet-Angliai Egyetem, Exeteri Egyetem, King's College London, Lancasteri Egyetem, Leedsi Egyetem, Southamptoni Egyetem, St. Andrews Egyetem, Warwicki Egyetem.

2013-ban a nem egyetemi partnerek közül elsőként a British Library csatlakozott teljes könyvtári állományával a kezdeményezéshez. 2014-ben a FutureLearn beköltözött a British Library St. Pancras részlegébe. Ettől kezdve a brit nemzeti könyvtár együtt dolgozik, együtt fejleszt online képzéseket a csatlakozott partnerekkel.

A képzésekről

Az első online tanfolyam 2013. október 14-én vált elérhetővé a tanulni vágyók számára.

A képzéseknek három nagy típusa van:

- Rövid képzések – új képességek megtanulása (ingyenes). A képzés befejezése után még 14 napig engedélyezik a hozzáférést a tananyaghoz.
- Mikroképzések, programok – szakmai és tudományos akkreditált képzések, (részben ingyenes) amelyek az aktuális munkaerőpiaci igényeket szolgálják ki. Nyomtatott és digitális igazolásokat adnak ki a képzéseken való részvételért.
- Online képesítések – nemzetközileg is elismertek (fizetős). A képzéseket vezető egyetemek oktatói állítják össze és mentorálják. Ezen kategórián belül – plusz szolgáltatásként – hozzáférést biztosítanak 100 online rövid tanfolyamhoz is egy évre. Egy éven belül szabadon megválasztható a képzés befejezésének az ideje.

A legtöbb képzés 6-10 hétig tart, de a tartalomtól függően vannak rövidebbek (2-3 hét) és hosszabbak is (12 hét). A képzések hetekre vannak felosztva, ezek videóból, hanganyagokból és szöveges tartalomból állnak. Az oktatási anyagoknál kvízek, tesztek és feladatok is találhatóak. Az egyes hetek a tartalomra utaló leíró nevet kapnak. Az oktatási tartalomról vitákat, beszélgetéseket indíthatnak a képzésben részt vevők egymással és az oktatókkal.

A FutureLearn célja átalakítani az oktatáshoz és a tanuláshoz való hozzáférést.

Új-Zéland

Új-Zélandon az oktatási minisztérium szakpolitikája minden iskolavezető és tanár számára IKT-s alapképzésben való részvételt ír elő. Átfogó képzési programot készítettek az adminisztrációs ügyeket intéző munkatársak és a tanárok számára, illetve további részletes irányelveket és eljárásokat dolgoztak ki. Ennek eredményeként Új-Zéland mára az egyetlen olyan ország, ahol a tanárok több mint 90%-a részesül valamilyen szintű IKT-képzésben, amelynek pozitív hatása, hogy az IKT-eszközök aktív használóivá váltak. 1999 óta működik oktatási portáljuk a *Te Kete Ipurangi*. Célja elsődleges referenciapontként szolgálni az új-zélandi oktatók számára. Minőségi tanulási tartalmakat, online információkat, oktatási szolgáltatásokat tesz hozzáférhetővé.

Az új-zélandi nemzeti könyvtár oktatási szolgáltatásai

Az Új-zélandi Nemzeti Könyvtár oktatást támogató fejlesztései, online szolgáltatásai az oktatási intézmények különböző típusai és a könyvtári szakmában dolgozók számára készülnek.

A képzéseknek három különböző típusa van:

- általános ismeretek az új könyvtári alkalmazottak számára;
- általános tanfolyamok új és tapasztalt könyvtári alkalmazottak számára;
- tanfolyamok tanároknak, szakmai vezetőknek, iskolavezetőknek, valamint a könyvtári személyzetnek.

Az online képzéseikre jellemző, hogy részletes leírás található a képzésnél a célcsoportról, a tartalomról, hogy milyen plusz ismeretet ad, és mit kell tenni, ha valaki jelentkezni szeretne a képzésre.

A képzés továbbá:

- tanulóközpontú – a tanulás gyakorlati alkalmazására összpontosít;
- rugalmas – vagyis a „tanulás bármikor, bárhol” elvet használja;
- interaktív – széles spektrumú kommunikáció az oktatási tartalom megértése érdekében;
- mentorált – minden képzéshez oktatót rendelnek, aki a tanulási folyamatot irányítja és támogatja.

A tanulás:

- önreflektív – a képzésben résztvevők gondolataikat egy tanulási naplóban is rögzíthetik, amelyet később a szakmai fejlődésük során felhasználhatnak;
- online eszközöket használó – a képzés során részletes használati útmutatót úgynevezett helpdesket is használhatnak a tanulók.

Az online képzések hossza 6 hét, az alábbi szerkezeti felépítéssel:

- A képzések résztvevői 1 hétig ismerkedhetnek a Moodle-al.
- 5 hetük marad tanulni, feladatokat, problémákat megoldani.

A képzések ára 80-100 dollár között mozog. A képzések végén a résztvevők igazolást kapnak a tanfolyam elvégzéséről.

Ausztrália

A távoktatásnak az egész életen át tartó tanulás IKT-támogatott modelljévé váló kiterjesztésének egyik példája az *OTEN-DE* (Open Training and Education Network - Distance Education = Nyílt Képzési és Oktatási Hálózat – távoktatás), az online tanulási programok legnagyobb ausztráliai szolgáltatója. A szervezet az új-dél-walesi kormány tulajdonában van. Azzal a céllal alapították, „hogy távoktatási és rugalmasan biztosított oktatási és képzési programokat kínáljon, támogasson az óvodától a diploma szintjéig”. Az egész Ausztrália területén mintegy 250 kurzusra felvett több mint 32.000 hallgatóval az *OTEN-DE* az ausztrál és nemzetközi oktatási közösségekkel, illetve IKT-szállítókkal és más magáncégekkel kötött társulásokon és együttműködési megállapodásokon alapul.

Az Ausztrál Nemzeti Könyvtár kutatóknak, pedagógusoknak és könyvtárosoknak kínál változatos képzéseket az oldalain. A képzések webinárium formájában valósulnak meg.

A pedagógusoknak – a szakmai képzéseken felül – külön kialakítottak egy „Digital Classroom” oldalt is, ahol az oktatáshoz szükséges színes forrásanyagokat gyűjtötték össze évfolyamonként a nemzeti könyvtár gyűjteményéből. A forrásanyagokhoz tanítást segítő módszertani útmutatók, összegzések, magyarázatok, óratervek is tartoznak.

Ausztráliában a nemzeti oktatási minisztérium által működtetett National Digital Learning Resources Network e-learning portált érdemes még átböngészni. A portál nemzeti szinten támogatja és szabályozza a nyílt online oktatási tartalmak, források (Open Education Resources – OER) szolgáltatását, fejlesztését, szabványosítását, és használatát.

A szabványosításnál mindenképpen érdemes megemlíteni, hogy Ausztrália és Új-Zéland közösen hozták létre az oktatási tartalmak metaadatleíró szabványának profilját az ANZ-LOM-ot, amelynek az IEEE 1484.12.1 – 2002 *Standard for Learning Object Metadata* az alapja.

Ausztrál fejlesztés a VETADATA is, amelyet a szakképzési oktatási tartalmak leírására használnak és szintén az alap szabványra épül.

Egyesült Államok

Az Egyesült Államokban igazán sokszínű és változatos az e-learning használata, számos cég intranet, extranet, vagy óriáscégek segítségével teszi elérhetővé távoktatási, e-learning és nyitott oktatási kurzusait. A *Global Knowledge* a világ vezető üzleti és IT-kurzusait kínálja, olyan partnerekkel mint a Microsoft, Cisco, VMware és Red Hat. Az IT-képzések hálózatépítéssel, programozással, operációs rendszerekkel és biztonsággal, projektmenedzsmenttel foglalkoznak. A kurzusok elérhetőek online, egyénre szabottan is.

Az Egyesült Államokban valósult meg először a könyvtárak és az e-learning kapcsolata is.

A Library of Congress oktatást támogató szolgáltatásai a pedagógusok részére az alábbiak:

- ingyenes források a könyvtár gyűjteményéből az oktatáshoz;
- nagyon részletes óratervek különböző korosztály tanításához;
- órai prezentációk, feladatok;
- a pedagógusok szakmai fejlődését támogató képzések.

Az Egyesült Államokban a közkönyvtárak weboldalain is találhatunk e-learning szolgáltatásokat. Az egyik legnagyobb központjuk a Phoenix Public Library 17 központtal, a gyermekek és felnőttek tanulását támogatják tutorok irányítással. „Küldetésünk arra koncentrálni, hogy mit tehetünk a közösségünkben élő emberekért és az emberekkel. Alap vagyunk, amely támogatja a műveltséget, oktatást, vállalkozást és elkötelezettséget.”

Az ALA és szinte minden nagyváros nyilvános könyvtára oldalán találunk e-learning használatára utaló információkat. További példák a teljesség igénye nélkül: Los Angeles Public Library, San Francisco Public Library, Tacoma Public Library, Toronto Public Library.

A nyilvános könyvtárak és az egyetemek online tanulást támogató alkalmazása a *Lynda.com* volt. A főként videós oktatóanyagokat az olvasójegy használatával lehetett megtekinteni.

A képzések az üzleti, szoftver-, technológiai és kreatív készségek fejlesztését támogatták a személyes és szakmai célok elérése érdekében. A *Lynda.com* 20 éven keresztül támogatta az egyetemi hallgatók, vezetők, informatikai, mérnök szakemberek, és projektmenedzserek készségeinek a fejlesztését. Több mint 10.000 intézményt szolgált ki és szolgál ki jelenleg is öt nyelven *LinkedIn Learning* néven 2019 óta.

Összegzés

Európában biztosítottnak látszik az online oktatás, tanulás fejlesztése és finanszírozása az élethosszig tartó tanulás általános támogatottsága révén. Évről évre egyre nagyobb arányban nő a versenyképesség megőrzése érdekében fontos online szakmai képzések, a felsőoktatási és felnőttképzési oktatási tartalmak, tanulmányok száma.

Az online tanulás, az e-learning a nemzeti könyvtárak oktatási szerepét is megváltoztatja. A cikkben bemutatott példákon keresztül láthatjuk, hogy a nemzeti könyvtárak is igyekeznek megfelelni a változó tanulási és oktatási igényeknek, és képzési tevékenységük során élnek az információs technológia adta lehetőségekkel.

Bebizonyosodott, hogy az online tanulási programok szélesítik a könyvtári szolgáltatási kínálatot: rugalmasan használhatók távoli felhasználók alapképzése, és akár a könyvtárosok szakmai képzése esetén is. Az online tanulási környezet a felhasználók számára – köztük a könyvtárosoknak, az egész életen át tanulóknak – új információs, tanulási lehetőségeket és eszközöket kínál, valamint arra ösztönzi a nemzeti könyvtárakat, hogy az online tanulási és oktatási trendek átvételével új oktatási modelleket hozzanak létre nemcsak nemzeti, hanem nemzetközi szinten is.

Felhasznált források országonként:

Szlovákia

Hollá, Eva: *E-learningový portál Slovenskej národnej knižnice* = Knižnica, 17. évf. 2016. 4. sz. 42-47. p. http://www.snk.sk/images/Edicka_cinnost/Casopis_Kniznica/2016/Kniznica_2016_04.pdf (2020.03.31.) Prókai Margit magyar nyelvű referátuma a Humanus adatbázisban olvasható: <http://humanus.bibl.u-szeged.hu/human/cikk-mokka?marcid=human/cikk/549020> (2020.03.31.)

Szlovák Nemzeti Könyvtár - E-learning Portál – <http://elearning.snk.sk> (2020.03.31.)

Lengyelország

Gruca, Anna N.: *E-learning in academic libraries* = New Review of Information Networking. 15. évf. 2010. 1. sz. 16-28. p. Dancs Szabolcs magyar nyelvű referátuma a Humanus adatbázisban olvasható: <http://humanus.bibl.u-szeged.hu/human/cikk-mokka?marcid=human/cikk/329397> (2020.03.31.)

Csehország

- A Cseh Nemzeti Könyvtár E-learning portálja – <https://www.nkp.cz/o-kenibovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/katalogizacni-politika/priblizeni-kurz> (2020.03.31.)
- A Károly Egyetem E-learning portálja – <https://dlk.cuni.cz/> (2020.03.31.)

Egyesült Királyság

- Felvégi Emese: *Távoktatás, e-learning és nyitott oktatás Anglia, az Egyesült Államok, Finnország, Németország, Svédország oktatási rendszerében.* = Új Pedagógiai Szemle, 55. évf. 2005. 12. sz. 92-99. p. <https://epa.oszk.hu/00000/00035/00098/2005-12-iz-Felvegi-Tavoktatas.html> (2020.03.31.)
- Open University – <http://www8.open.ac.uk/> (2020.03.31.)
- FutureLearn – <https://www.futurelearn.com/> (2020.03.31.)
- Prime Minister welcomes the growth of the UK's mass-participation learning platform FutureLearn as the British Library becomes the first non-university institution to join.* = <https://www.bl.uk/> <https://www.bl.uk/press-releases/2013/february/prime-minister-welcomes-the-growth-of-the-uks-massparticipation-learning-platform-futurelearn-as-the> (2020.03.31.)
- FutureLearn to lease office space at the British Library.* = <https://www.bl.uk/> <https://www.bl.uk/press-releases/2014/january/futurelearn-to-lease-office-space-at-the-british-library> (2020.03.31.)

Új-Zéland

- Té Kete Iparungi – <https://www.tki.org.nz/> (2020.03.31.)
- Új - Zéland Nemzeti Könyvtár – <https://natlib.govt.nz/> (2020.03.31.)

Ausztrália

- OTEN-DE – <https://www.oten.tafensn.edu.au/> (2020.03.31.)
- Ausztrál Nemzeti Könyvtár - Digital Classroom – <https://www.nla.gov.au/digital-classroom> (2020.03.31.)
- National Digital Learning Resources Network – <https://www.ndlrn.edu.au/default.asp?id=1691> (2020.03.31.)

Egyesült Államok

- Global Knowledge – <https://www.globalknowledge.com/us-en/> (2020.03.31.)
- Library of Congress – <https://www.loc.gov/> (2020.03.31.)
- Phoenix Public Library – <https://www.phoenixpubliclibrary.org/AboutUs> (2020.03.31.)
- Public Library Association – <http://www.ala.org/pla/education/onlinelearning> (2020.03.31.)
- Los Angeles Public Library – <https://www.lapl.org/collections-resources/online-learning> (2020.03.31.)
- San Francisco Public Library – <https://sfppl.org/index.php?pg=2000544101> (2020.03.31.)
- Tacoma Public Library – <https://www.tacomalibrary.org/resources/interactive-elearning/> (2020.03.31.)
- Toronto Public Library – <http://www.torontopubliclibrary.ca/elearning/> (2020.03.31.)
- Lynda.com – <https://www.lynda.com/> (2020.03.31.)
-
-

Dóra László

Egy könyvtár mentális térképe

Kutatási eredmények

A Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2019/8-as számában megjelent *A könyvtár mentális térképe** című cikkünkben ígért részletes elemzést jelen írásban adjuk közzé.

Szakközépiskolában tanuló, OKJ-s képzésben részt vevő hallgatókat kértünk meg rá, hogy rajzolják le az intézményben működő könyvtár alaprajzát. Ennek a módszernek a segítségével, a hallgatók tudatában lévő, úgynevezett mentális térképet kapjuk meg, amelyet elemezni lehet. A beérkezett képeken a tárgyak és berendezések meglétéről, valamint a helyes és arányos ábrázolásukból, a szavakkal is jelölt objektumokról arra lehet következtetni, hogy egyes diákok a könyvtárban mennyi időt töltenek. Minél részletesebb egy rajz, annál részletgazdagabb a mentális térkép, amiből viszont a könyvtárhasználat volumenére, a gyűjtemény kihasználtságára lehet következtetni. Ez lehet az egyik alapja a vizsgált iskolában a könyvtári gyűjteménymenedzsmentnek és a szolgáltatások fejlesztésének.

Az eredeti közlemény és az abban közreadott felmérés konklúziója szerint, az iskolába járók nagy száma akkor tud részletes és pontos képet adni a könyvtár alaprajzáról, ha ott sok időt tölt. A közreadott rajzokról az is leolvasható, hogy a helyiség felosztása és a polcokon található könyvek megnevezése visszatükrözi a használók érdeklődését vagy igényét. A fent nevezett írásban néhány olyan rajzot adtunk közre, amelyek a legpontosabbak voltak, és arányosak az iskolai könyvtár valós fizikai teréhez és berendezéséhez viszonyítva.

* Dóra László: *A könyvtár mentális térképe*. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 28. évf. 2019. 8. sz. 27-33. p. [https://epa.oszk.hu/01300/01367/00319/pdf/ \(2020.03.20.\)](https://epa.oszk.hu/01300/01367/00319/pdf/ (2020.03.20.))

A felméréshez beérkezett 76 rajzból az elemzés során 65 darabot tartottunk alkalmasnak arra, hogy szerepeltessük jelenlegi statisztikai összesítésünkben. Ezek a rajzok az alábbi követelményeknek felelnek meg:

- hozzávetőlegesen pontosan adják vissza a vizsgálatban szereplő könyvtár alaprajzát;
- a berendezés kisebb eltérésekkel pontosan ábrázolt és egyértelmű;
- a rajzokon szereplő elemek és azok elhelyezkedése a térben arányos;
- a feliratok, ha szerepelnek, helyesen mutatják meg a jelölt tárgyakat;
- a könyvtári állományra utaló feliratok hozzávetőlegesen jó helyet jelölnek meg a valós fizikai elhelyezkedésükhöz képest;
- különösebb tárgyi eltérés nem figyelhető meg, legfeljebb hiányok vannak, de a valóságban nem létező tárgyak nincsenek a rajzokon.

Természetesen a hallgatók rajzkészsége nem egyforma, de ez nem befolyásolta szignifikáns mértékben a beérkezett rajzok feldolgozását. Az alábbi táblázat szemlélteti a rajzok valóságshűségét, az elemek száma $n=65$ minden esetben.

Elemzett releváns faktor	Elemszám ($n=65$ -ből)	Leggyakoribb hiba rövid leírása
hiányos rajzok	41	a fogas, a táskatartó, illetve a könyvtáros pultjának ábrázolása hiányos
helyes feliratok a rajzokon	39	a művelődéstörténet és művészettörténeti polcok valamint a kommunikáció és médiaismeret szekciók keveredése
hiánytalan (releváns) tárgyi elemek	18	a székek az asztalok körül általában nem szerepelnek

1. sz. táblázat A rajzok néhány fontos tulajdonsága

A rajzokon a polcok, asztalok és a könyvtáros dolgozóasztala szinte minden esetben jól szerepel. A hibás rajzokon nem különül el a munkaasztal és a könyvtáros pultja, annak ellenére, hogy más a kialakítása (magasabb, keskenyebb és hosszabb is, mint a mögötte látható íróasztal).

Azon a 39 rajzon, amely tartalmaz feliratokat, a táblázatban is szereplő témakörök több esetben keverednek vagy nem különülnek el. A médiaismeret nagyobb szekciót foglal el, de tíz rajzon úgy tüntették fel a hallgatók, mintha két egymás mögött lévő, szimmetrikus elrendezésű állomány lenne. Érdekes, hogy a sűrűbben elhelyezkedő logisztika-marketing-közgazdaságtan egységek megjelenése minden esetben pontos. Ehhez hasonló a protokoll gyűjtemény is, ahol a sarokban elhelyezkedő könyvek elrendezése egyszer sem „csúszott” az egyik falrész polcaira.

A rajzokon legtöbbször nem szerepelnek az asztalok körül található székek, de ezek mindenhol megtalálhatóak, így feltehetően egyértelmű, hogy az asztalokhoz ezek szervesen hozzátartoznak.

Az összes részletes elemzésnek alávetett ábrázoláson szerepel a fénymásoló, így azok között, akiktől a rajzok származnak, megkérdeztük, hogy milyen gyakorisággal használják a berendezést. A kérdés operacionalizálásához öt fokozatú Likert-skálát használtunk, ahol az ötös érték jelölte a leggyakoribb használatot.

Milyen gyakran használja a könyvtárban található fénymásolót?	„1” (soha)	„2”	„3”	„4”	„5” (nagyon gyakran)
összes válasz (n=65)	0	5	15	30	15

2. táblázat A fénymásoló használatának gyakorisága

A feliratok elemzése különösen érdekes, mert a hallgatók minden esetben az előbbieken feltüntetett hibákon túl, pontosan jelölték meg a feliratokat jelentő könyvek helyét. Ebből arra következtetünk, hogy azokat a könyveket használják elsősorban, amelyekről a felirataik tanúskodnak. A jelölés tehát egyenlő a gyakori használattal, amely azt mutatja, hogy melyik könyvtári részleget érdemes bővíteni, mert gyakori igénybevételnek van kitéve. A szolgáltatásbővítést célzó előbbi feltételezésünket az is megerősítette, hogy a feliratokkal megjelölt könyvek szemmel láthatóan használtak, kevésbé vannak jó állapotban. A könyvvállományra vonatkozó feliratok a következőképpen alakulnak (az említések gyakoriságának sorrendjében):

Helyes feliratok a rajzokon (n=39)	Említések száma (db, felirat), szakma
„média”	5, közösségfejlesztő animátor x2, idegenvezető, mozgóképgyártó, pedagógiai- és családsegítő munkatárs
„tömegkommunikáció”	4, személyi edző x2, színész x2
„lakáskultúra”	3, lakberendező x3
„marketing”	3, közművelődési szakember, logisztikai és szállítványozási ügyintéző x2
„pr”	3, logisztikai és szállítványozási ügyintéző
„lakber” mint lakberendezés	2, lakberendező
„ifó” mint idegenforgalom	2, idegenvezető, szállodai recepció
„művtört” mint művelődéstörténet	2, közművelődési és közönségkapcsolati szakember x2
„lexikon”	2, munkavédelmi technikus, nonprofit menedzser

Helyes feliratok a rajzokon (n=39)	Említések száma (db, felirat), szakma
„angol”	2, idegenvezető x2
„német”	2, idegenvezető x2
„közgáz”	2, logisztikai és szállítmányozási ügyintéző
„sport”	1, sportedző
„vallás”	1, közszolgálati ügyintéző
„szótár”	1, lakberendező
„irodalom”	1, számítógép-szerelő, karbantartó
„nyelvtan”	1, pincér
„keresked” mint kereskedelem	1, logisztikai és szállítmányozási ügyintéző
„számtek” mint számítástechnika (helyesírási hibával)	1, számítógép-szerelő, karbantartó

3. sz. táblázat A rajzokon szereplő feliratok megoszlása, és a válaszadók leendő szakmája

Az OKJ-s képzésben részt vevők szakirányai összhangban lehetnek az előbbi táblázattal, azokat a könyveket forgatják talán a legtöbbet, amelyek a tanulmányaik fő irányvonalába tartoznak. Ez azonban nem állapítható meg kétség nélkül, mert az aktuális tantárgyak, az órák során kapott feladatok és a tanulók szakdolgozati témái is befolyásolják a könyvtári könyvek használatát – ez kiderül a második oszlop szakmáinak feltüntetésénél. De néhány, talán meglepő felfedezés is leolvasható a táblázatból: a tömegkommunikációs érdeklődés a személyi edzőknél, vélhetően egy aktuális tantárgy miatt, vagy a vallás iránti figyelem a közszolgálati ügyintézőknél. A táblázat többi sora teljes mértékben összhangban áll a tanulmányokkal, kivéve talán az irodalom megjelölése a számítógép-szerelő és karbantartó szakma esetében. Az ilyen irányú érdeklődés lehet, hogy a habituális motivációnak köszönhető.

Kísérletünk részletes elemzése alátámasztja a mentális térképekre vonatkozó azon megállapításokat, hogy az aktívan használt tereket az emberek a fejükben részletesebben tárolják el (lásd feliratok és azok helye), mint a kevésbé ismert részleteit a könyvtárnak. Ez a folyamat környezetünk minél alaposabb megismerése alapján alakul ki az emberek fejében, és képezi a mentális térképek megrajzolásának és előhívásának lehetőségét. Minél pontosabb egy kép és annak részlete(i), annál valószínűsíthetőbb, hogy az egyén több időt tölt az adott „területen”, és annál fontosabb a számára.

Webinárium sorozat könyvtáros(tanár)oknak

Az OPKM új szakmai szolgáltatása¹

Webinárium

A webinárium műfaja ma már nem újdonság könyvtári és iskolai területen sem, számos példát találunk itthon és külföldön. Hazai jó gyakorlatként jó szívvel ajánljuk a Digitális Témahét² program webes előadásait³, a külföldi példák közül pedig az amerikai School Library Journal szemináriumait⁴. Ez utóbbi különösen könyvtárostanárok számára lehet érdekes, ahol egy-egy kiemelt téma kapcsán szerzők, kiadók, könyvtárosok és könyvtári szakemberek beszélgetését lehet figyelemmel kíséreni, s kérdezni is lehet tőlük a chat funkció segítségével.

A webes oktatás módszerei először a vállalati szférában kezdtek terjedni, vagyis a felnőttoktatásban. A webináriumot meg kell különböztetni a *webcasting*től (web+broadcast), mely egy online közvetített előadás, vagyis interakció nélküli, de ezt is ki lehet egészíteni a végén kérdésekkel. A *webinárium* (web+szeminárium) ezzel szemben épít a résztvevők foglalkozás közbeni aktivitására, fontos része a valós idejű jelenlét. Az aktuálisan használt rendszer lehetőségeitől és az oktató döntésétől függ, hogy a résztvevők számára egymásból mit tesz láthatóvá, milyen funkciókkal segíti az interaktivitást (pl.: név, kamerakép, képernyőkép, hang, magáncevegés). A rendszerek ezek rögzítését is lehetővé teszik, de az archivált felvétel megtekintése jelentősen más tanulási lehetőséget nyújt, mint egy webcast esetén. Mindezt azért is láttuk szükségesnek tisztázni, mert az egyre szaporodó, magukat webináriumnak nevező online oktatások nevükkel ellentétben nem feltétlenül webináriumok.⁵

A technika lehetőséget ad sokféle képzési formában való alkalmazásra: távoktatás során és kiegészítésként blended learning képzésben is lehet alkalmazni,

vagyis a hagyományos, személyes részvételen alapuló oktatást kiegészítő módon. Azonban fontos megjegyezni, hogy ennek a technikának a bevetése nem jelent önmagában automatikusan modern pedagógiai szemléletet, módszertant, hiszen azt az alkalmazás módja határozza meg.⁶

Az ötlet: OPKM iskolai könyvtári webinárium

Konferenciáinkról, szakmai napjainkról általában hiányérzettel távozzunk, akár előadók voltunk, akár résztvevők. Soha nem tudunk mindent megbeszélni, általában nincs idő, alkalom és mód arra, hogy a részleteket is megvitassuk. Miközben tudjuk, hogy:

- fontos a jó ötlet, a jó gyakorlatok megismerése (bár ezt megkapjuk egy hagyományos konferencián is);
- fontos, hogy kedvet kapjunk (ez szintén megvalósulhat, a konferencia erre is jó lehet, hiszen fellelkesít).

Amikor azonban elkezdünk a megvalósításon gondolkodni, akkor számos olyan kérdés merül fel bennünk, amire nem kaptunk válaszokat a konferencián:

- Hogyan állítsam be az adott alkalmazást?
- Mit tanítsak az adott témáról?
- Hogyan tanítsam a témát, és kinek?
- Milyen apróságok okozhatnak nehézséget?
- Milyen alternatívák merülhetnek fel?

A konferenciák másik nagy problémája, hogy oda kell utazni, az pedig idő és pénz. Ezt nem mindenki teheti meg, vagy nem mindenki akarja megtenni, főleg, ha nem egész napos konferenciáról van szó, csak egy rövidebb programról. Egyeztetésre, közös gondolkodásra, szakmai dolgaink és feladataink átbeszélésére pedig nagy szükség van.

A fenti problémákat átgondolva jutottunk arra a következtetésre, hogy szükség lenne olyan rövid, csupán egyórás interaktív alkalmasra, melyek során kisebb, ámde fontos témák kapcsán belemegyünk a részletekbe is. A kollégák kérdezhetnek egymástól, kipróbálhatnak fontos, aktuális és egyben innovatív dolgokat, s mindezt úgy, hogy nem kell utazni, mégis jelen lehet lenni.

Az igények

Az ötletéről megkérdeztük a könyvtáros(tanár) kollégákat egy egyszerű online kérdőívben, és 107 kitöltőtől kaptunk választ. 92%-ban egyértelműen jelezték, hogy részt vennének ilyenben, és a többi válaszadó is inkább bizonytalan volt, nem pedig elutasító.

Többféle témakörre rákérdeztünk, hogy lássuk, milyen tematikát tervezünk. Egyértelműen azok az opciók voltak népszerűek, amelyek a könyvtárpedagógiai munkát segítik. A kitöltők 80% felett választották a feladatkészítést, a differenciálás és a projekt támogatás témaköröket. A Bod Péter Országos Könyvtárhasználati Verseny feladatainak megbeszélése, az OPKM szolgáltatásai, gyűjteményi egységei 20% körüli érdeklődést mutattak, de ez a szám is kitett egy-egy szemináriumi csoportot.

Lehetőség volt arra is, hogy a kollégák maguk is javasoljanak témákat. Itt sokszor jelentek meg az olvasóvá neveléssel és az adminisztrációval (tankönyv, szabályzatok) kapcsolatos kérdések. Ezek azonban javarészt túl általános és nagy tematikák voltak, vagyis a webinárium kereteit szétfeszítették volna. Emellett már a kérdőívben is többen jelezték, hogy igény lenne arra is, hogy a webináriumok utólag visszanezhetők legyenek.

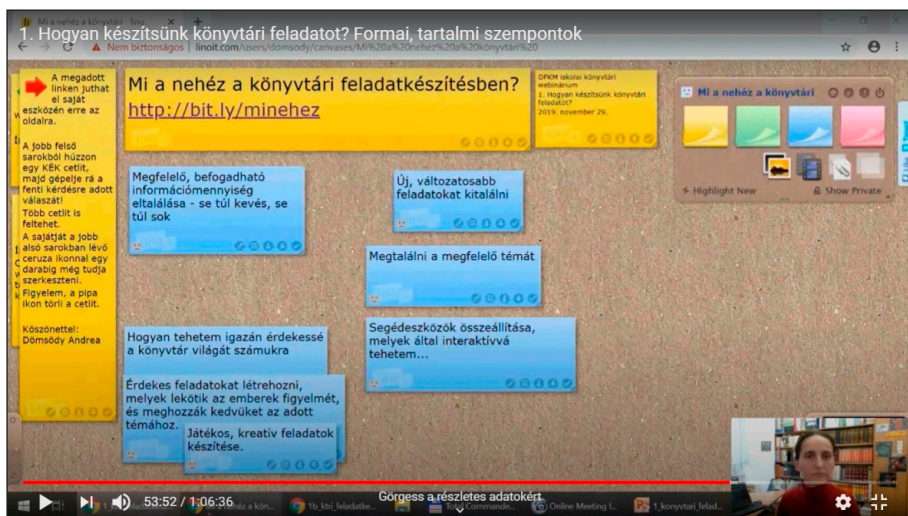
Az indulás, és amit a számok mutatnak

Az előbb ismertetett kérdőívre adott válaszokkal megerősítve 2019. november végén elindult egy újabb jó gyakorlat az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumban (OPKM). Hagyományteremtő céllal, webinárium keretében invitáltuk közös gondolkodásra és szakmai munkára a könyvtárostanárokat és az iskolai könyvtárosok közösségét *OPKM iskolai könyvtári webinárium* című sorozatunk keretében.

Első alkalmunk címe: *Hogyan készítsünk könyvtári feladatot? Formai, tartalmi szempontok* volt. Egyrészt ez iránt volt az előzetes kérdőív alapján a legnagyobb érdeklődés, másrészt ezt láttuk eléggé kis témának ahhoz, hogy egyórás időkeretben a részleteket is megvitathassuk, illetve a formát és a szemináriumi vezetést is letehetjük.

Előzetesen 89-en jelölték ezt érdekesnek, de a meghirdetett két alkalomra csupán 26-an (15+11) jelentkeztek, és végül az első alkalmon 10-en, a másodikon pedig 9-en vettek részt. Ezt ugyan nem nevezhetjük tömegnek, de a tűzkeresztségen átestünk, és mindenképpen sikernek éltük meg. A kollégák közül többen aktívak voltak a műhelyfoglalkozáson, és úgy tűnt, hogy valóban hasznos segítséget kaptak.

Azóta már 10 témában tartottunk 18 alkalmat. Ez 199 jelentkezőt és 142 tényleges résztvevőt jelent. Természetesen vannak a sorozatnak állandó résztvevői, akik majdnem minden téma valamelyik alkalmán részt vesznek. Ez átlagosan 8 fős csoportokat jelent, a résztvevői létszám 1 és 14 között szóródik.

1. ábra - A webinárium szoftver felülete résztvevői nézetből.
A Linoit falújságra érkező posztok megbeszélése

Témák, célközönség

Mint ahogyan a cím is mutatja, ezt a szolgáltatást az OPKM elsősorban az iskolai könyvtárban dolgozó kollégáknak nyújtja. Vagyis kifejezetten fókuszálunk az OPKM kompetenciájába tartozó, és/vagy az iskolai könyvtárban jól használható témák feldolgozására. Ezek a témák viszont túlnyomó többségükben olyanok, amik más szakos pedagógusok és más könyvtártípusban dolgozó kollégák számára is használhatóak.

Ilyen például az *iskolai projekteket támogató szolgáltatások kialakítása*: ezt minden könyvtártípusban és könyvtárban lehet hasznosítani. A differenciált forrásalapú feladatokat pedig jó szívvel ajánljuk a pedagógus kollégáknak; hasznos lenne, ha ilyen típusú feladatokat állítanának össze.

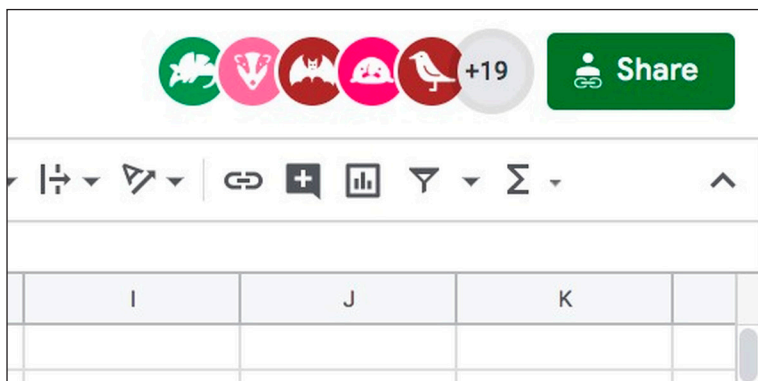
A webinárium indításának fontos célja volt az is, hogy a nem budapesti kollégákat is könnyebben el tudjuk érni, külön gondolva itt a határainkon túl élőkre is. Ezt a célt viszont eddig kevésbé értük el: a résztvevők nagy arányban fővárosiak, és eddig még csak egy határon túl élő kolléga jelentkezett be.

A webinárium forma

Ez az új szolgáltatás nemcsak új lehetőség a könyvtárostanárok és az iskolai könyvtárosok szakmai együttműködésére, hanem új szint hoz a webes szemináriumok életébe is: kilép az előadás-hozzászólás-élőszavas/chates reagálás köréből, és úgy válik interaktívvá, hogy az előbb említett hozzászólási lehetőségeken túl a résztvevők ténylegesen is alakítói a szemináriumnak.

A feladatmegoldás közös munkára, tudásmegosztásra és közös gondolkodásra épít, s nem utolsósorban valós idejű reflexiók is segítik a munkát. Tehát a résztvevők közösen dolgoznak a szemináriumi feladatokon, és közben bátran kérdezhetnek, együtt gondolkodhatnak, és a webinárium vezetője rögtön reagál, kiegészít, javasol. Az interaktivitást a webinárium programon túl külső alkalmazások is segítik: eddig a *Linoit falújság* (1. ábra), a *Google Dokumentumok* (2. ábra) és a *Mindmeister fogalmi térképszerkesztő* kollaboratív, vagyis együttesen szerkeszthető lehetőségét használtuk, de alkalmaztuk már a *Mentimetert* is az interaktivitás fokozására.

A kiegészítő alkalmazások kiválasztásánál elsődleges szempont volt, hogy a munkában való részvétel ne igényeljen bejelentkezést. Ennek egyik oka, hogy a webinárium alatt ne menjen el az idő a belépésekkel; a másik, hogy ilyen módon az anonimitás is biztosítható. A 2. ábrán látható, hogy a Google Dokumentumokban megosztott feladatlapban az előadó azonosítható (OPKM-logó és név), de a résztvevőket csak színes állatkák jelzik név nélkül.

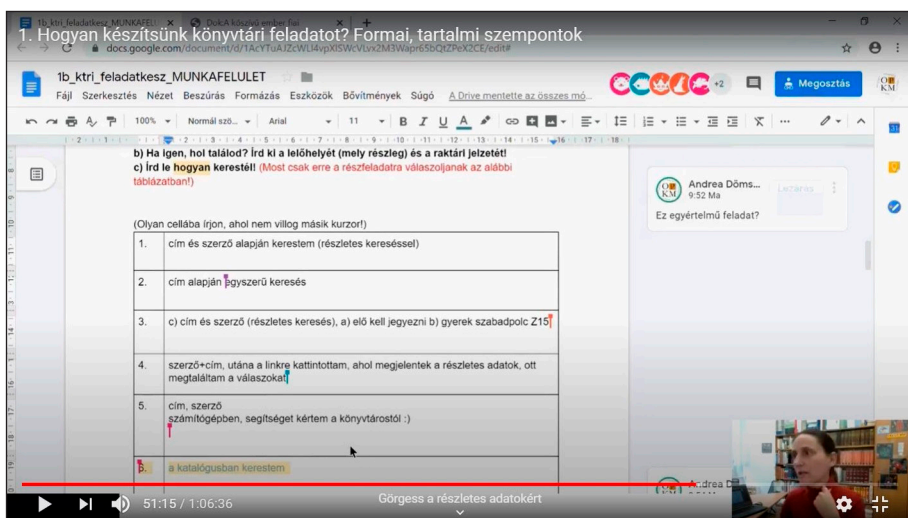
A webinárium elindításakor kiemelt cél volt, hogy ezek ne csak előadások legyenek, hanem hatékonyabb tanulási lehetőséget nyújtsanak. Témától függően igyekszünk úgy alakítani az egyórás webináriumot, hogy a résztvevők ne csak

higgyék, hogy értik a feladatot, a célt és a módszert, hanem kipróbálhassák, megtapasztalhassák az adott problémát, és tesztelhesék tudásukat. Például maguk is oldjanak meg diákoknak szánt feladatot, hogy ezáltal is megtapasztalhassák, hogy azt hogyan lehet jól és a diák számára érdekesen összeállítani. Ezután közösen próbáljuk átírni újabb, a résztvevők közös javaslata alapján születő változatra. Például: esetleg éppen a résztvevőknek kell egy netes hivatkozást elkészíteni, majd a felmerülő kérdések és a diskurzus nyomán születő tapasztalatok mentén meg tudjuk beszélni, hogy mi okozhat nehézséget a diákoknak.

A kollégáknak lehetőségük van ezekben a feladatmegoldásokban a részvételre, de nem kötelező, a megfigyelőket is szívesen látjuk. Márcsak azért is, mert a kollaboratív munkában való részvételhez nagyobb képernyő és/vagy nagyobb gyakorlat szükséges a párhuzamosan megnyitott ablakok, böngészőoldalak közötti váltogatásban, de mindig vannak a csoportban olyan kollégák, akiknek ez nem okoz gondot, így tudják a webinarium hatékonyságát növelni.

Az itt leírt munkaforma nagyon hasonlít egy valós részvételű szemináriumra, műhelymunkára, így a megszólaláshoz és a munkához való egyenlő hozzáférés érdekében a résztvevői létszámot 20 főben maximáltuk. Ez szükséges ahhoz, hogy a szóbeli közlést, a csevegőbe írt hozzászólásokat és a feladatok megoldását is követni tudja a műhelyvezető. A kezdő műhelyvezetőknek ilyen létszámkorlát mellett is nagy segítség, ha a csevegő ablakot egy segítő moderátor figyeli.

Végül minden webinarium után küldünk a résztvevőknek egy rövid kérdőívet, amit nagyon magas arányban töltenek ki a kollégák. Az ötfokozatú skálán a kollégák a webinarium formát átlagosan 4,7-re osztályozták, és nem kaptunk 3-asnál rosszabb értékelést.

2. ábra - A webinarium szoftver felülete résztvevői nézetből feladatmegoldás közben

A technika

Ma már sok, webinárium szervezésére alkalmas, előfizetéses és ingyenes platform érhető el a weben. Az általunk használt alkalmazás kiválasztásakor fontos szempont volt, hogy a résztvevők egyenlő eséllyel és könnyen vehessenek részt a programon: ne kelljen külön regisztrálni és programot telepíteni, továbbá ne járjon költséggel, hanem böngészőből megnyitható szoftverrel, minél egyszerűbben, ingyenesen lehessen csatlakozni a webináriumhoz. Ezek mellett az is fontos volt, hogy kéréstelen reklámok se jöjjenek a foglalkozás közben. Ezért erre a célra a *FreeConferenceCall* szoftvert választottuk, egyelőre működőképesnek tűnik.

Mint a legtöbb ilyen alkalmazásban, itt is van lehetősége az előadónak videót és hangot közvetíteni, valamint megosztani a képernyőjét. A résztvevők jelen lehetnek videóval, hanggal és a csevegőablakban is. Mindezt saját technikai lehetőségeik és szándékuk szerint. A tapasztalat azt mutatja, hogy kevés kolléga van jelen egyszerre képpel és hanggal. Ennek az oka bizonyára a webinárium rögzítése, hiszen a felvétel leállítása után többen szólnak hozzá a témához és kapcsolják be kamerájukat is.

A résztvevők regisztrációját és részvételét az OPKM honlapján segédletek és tanácsok is ösztönzik, valamint itt megtalálható az összes webináriummal kapcsolatos ismeretanyag. A visszajelzések alapján a kollégák többnyire elégedettek a szoftverrel, az ötfokozatú skálán 4,4-es átlaggal osztályozták.

Az alkalmak, időpontok

Az előzetes kérdőíven az alkalmas időszávra is rákérdeztünk, de a válaszok nem mutattak egyértelmű igényt, hasonló mennyiségű szavazatot kapott a délelőtt, a délután és az este is. Végül úgy döntöttünk, hogy az egyes témákat kétszer tartjuk meg, egymást követő napokon és két különféle időszávban. Vannak kollégák, akiknek munkaidőben, és vannak, akiknek a munkaidő utáni időszakban alkalmasabb. Ezt befolyásolja a munkabeosztásuk, családi életük, illetve az otthoni és a munkahelyi technikai feltételek megléte.

A kétszeri alkalom az előadónak is gyakorlási lehetőséget biztosít. A felvételeket visszanezve pedig eldöntheti, hogy melyik felvétel legyen nyilvános az OPKM YouTube-csatornáján.

A műhelyvezetők, a műhelyvezetői tevékenység

Az első öt témát Dömsödy Andrea tartotta, de azóta sikerült már más OPKM-munkatársat és az OPKM-től független könyvtárostanárt is megnyerni erre a feladatra. Azok a webináriumok is sikeresen megvalósultak, a jövőben mindenképpen igyekszünk még több kolléga jó gyakorlatát, tudását bemutatni ezen a felületen is.

A webinárium előadói, műhelyvezetői szemmel is tanulandó forma. Az első fontos tapasztalat, hogy nagyon nehéz úgy beszélni, és különösen előadni, moderálni és magyarázni, hogy nincs vagy minimális a visszajelzés a résztvevők felől. Egyrészt, ha a résztvevők nem kapcsolják be a kamerát, akkor nem látjuk a reakcióikat, másrészt, ha látjuk is a személyeket, ők is kisebb intenzitással adnak metakommunikatív jeleket a kamera felé, mint egy jelenléti beszélgetésben.

A foglalkozás tervezése is máshogyan zajlik, hiszen nem minden szemléltetési forma tud online közvetítéskor is jól működni. Hasznos, hogy a képernyőt meg lehet osztani, így könnyen, jó képminőséggel mutatható be prezentáció vagy bármelyik számítógépes alkalmazásban végzett tevékenység. Fizikai hordozón lévő képek, tárgyak viszont a kamerában kevésbé látszanak, nem adhatók körbe.

A kollaboratív alkalmazásokon keresztül lehetőség van a résztvevők közös munkájára, de ez nem egészíthető ki kics csoportos megbeszélésekkel. Ilyenkor az írásbeli kommunikációt lehet kihasználni, annak viszont más az idő- és szervezési igénye. A 20 fős létszámlimitet is azért vezettük be, hogy az interaktív munka, amely így párhuzamosan, de mégis egyénileg folyik, követhető legyen, s legyen mód a megoldások megbeszélésére, senki ne maradjon ki.

Hasznos, ha a műhelyvezető több képernyővel rendelkező számítógépen dolgozik. Ebben az esetben az egyik képernyőjét megosztja a résztvevőkkel, és ott helyezi el a publikus, bemutatásra szánt dokumentumokat, alkalmazásokat, a másikon pedig futtatja a webinárium szoftverét, hogy a résztvevők képe és a csevegőablak mindig látható legyen. Itt nyithatja meg vázlatát, a feladatok megoldását tartalmazó dokumentumot, valamint előkészítheti a később megosztandó felületeket is.

Webinárium tartáshoz érdemes számítógépünkön egy külön felhasználói fiókot létrehozni, ahol az asztalunkon, tálcánkon semmilyen személyes vagy munkahelyi információ nincsen. Fontos arra is figyelni, hogy másra nem tartozó információkat a böngészőnkbe beépülő programok, könyvjelzők is mutathatnak. A két képernyőnek, vagy akár a papíron lévő vázlatnak az a hátránya, hogy a webinárium vezetője nem néz folyamatosan a kamerába, ami a közelről történő kamerafelvételek miatt jól látható és a résztvevők számára szokatlan lehet. A webinárium rögzítése viszont nagy lehetőség az oktatói tevékenység fejlesztésére. Ritkán tudjuk saját magunk tanítási tevékenységét visszanezni. Legtöbbünknek ez csak a tanárképzés mikrotanításához kapcsolódó élmény, holott nagy önfejlesztési lehetőség rejlik benne.

A kérdőívek tanúsága szerint a résztvevők elégedettek a műhelyvezetőkkel. Az ötfokozatú skálán átlagosan 4,95-re értékelik munkájukat, és négyestől rosszabb osztályzatot nem kaptunk.

Az egyes szemináriumok elő- és utómunkálatai, konkrét felépítése

Előmunkálatok

A meghirdetett alkalmakra online űrlap segítségével lehet regisztrálni, erről minden regisztráló automatikus visszajelzést kap a rendszertől. Majd körülbelül 1 nappal a program előtt küldünk egy visszaigazolást, és 1 órával a kezdés előtt a postafiókjába érkezik egy újabb levél a konkrét belépési adatokkal és egy előzetes, ráhangoló feladattal/kérdéssel. A jelentkezők az űrlapon nyilatkoznak az adathasználathoz és a felvétel rögzítéséhez szükséges hozzájárulásukról, továbbá már itt lehetőségük van előzetes kérdések feltevésére. Az előzetes jelentkezés a létszámlimit miatt is fontos. És aki mégsem tud csatlakozni a webináriumhoz, lehetősége van az előzetesen elküldött elérhetőségeken lemondani a részvételt.

A webinárium felépítése

A szemináriumhoz a regisztrációt követően a kezdés előtt 15 perccel lehet csatlakozni, s aki ezzel a lehetőséggel él, kap feladatot is (ami már az előzetes az e-mailben szerepelt). A feladat kapcsán a résztvevő ráhangolódhat a témára és a szeminárium vezetéséhez elengedhetetlen visszajelzést adhat előzetes igényeiről, tapasztalatairól, valamint megfogalmazhatja a témával kapcsolatos véleményét, kérdéseit, elvárásait.

Például:

- Mit vár el egy könyvtári feladattól?
- Mennyire tartja fontosnak a tehetség gondozást?

Emellett ebben az időszámban zajlik a „hallózás”, vagyis lehetőség van az esetleges technikai hang- és képi problémák megoldására, hogy az alkalom pontosan, időben elkezdődhessen. Ezen felül itt hangzanak el a webinárium rögzítésével kapcsolatos információk is. Elmondjuk, hogy a webinárium felvétel során mit rögzít a rendszer és mit nem. Ez a szoftver a csevegőablakot nem veszi fel, de a megszólalók képét és hangját igen.

A szemináriumok általában egy rövid bevezető előadással kezdődnek, elméleti áttekintést, indoklást kapnak a résztvevők, majd folytatásként közös feladatmegoldás következik, melyben folyamatosan jelen van az előadó is, konkrét segítséget és szempontokat adva az egyes témák megoldásához. Emellett az alkalmak során a résztvevők folyamatosan tudják követni, hogy az előzetes elvárásokhoz képest hogyan változik a tudásuk és a véleményük a szeminárium alatt.

A webinárium során a résztvevők folyamatosan kérdezhetnek szóban vagy írott formában a csevegőben. Kérdéseiket, hozzászólásaikat vagy mindenkihez, vagy pedig külön a műhelyvezetőhöz intézhetik, ezáltal lehetőség van arra, hogy egyes problémákat a többiek bevonása és figyelmük elterelése nélkül lehessen megoldani.

Utómunkálatok

A szemináriumok után mindig van lehetőség a visszajelzésre online kérdőív segítségével. A kiküldött kérdőívre eddig a 142 résztvevőtől 97 választ kaptunk. Adataink alapján a résztvevők összességében innovatív, hasznos, felhasználóbarát és szemléletformáló alkalmaknak tartják a webináriumokat, sokan jelezték, hogy várják a folytatást.

Nagyon hálásak vagyunk a kollégáknak, hogy nemcsak pontoznak minket, hanem a szöveges értékelésre is szakítanak időt. Ez megerősít minket, és segíti további fejlődésünket.

A webináriumok alatt bemutatott prezentációk, segédanyagok a sorozat honlapján folyamatosan elérhetővé válnak.⁷ Emellett a webinárium videófelveteleit is közzéteszük az OPKM YouTube-csatornáján.⁸

Aki részese szeretne lenni egy hasznos, innovatív és jó hangulatú szakmai fórumnak, ne habozzon, regisztráljon, és vegyen részt a sorozat alkalmain. Mert együtt dolgozni és hatékonyan szakmázni jó!

Felhasznált irodalom

Ábrányi Henrietta: *AnyMeeting. Tanórák az interneten.* = Modern Nyelvoktatás, 20. évf. 2014. 1-2. sz. 133-136. p. https://epa.oszk.hu/03100/03139/00024/pdf/EPA03139_modern_nyelvoktatas_2014_1-2_133-136.pdf (2020.04.28.)

Dömsödy Andrea: *A könyvtárpedagógia elmélete és gyakorlata. Második kísérlet a téma összefoglalására.* Budapest, Könyvtárostanárok Egyesülete, 2018. 312 p.

Forgó Sándor: *Tudáskonstrukció és -megosztás közösségi hálózatokon.* Eger, EKF, 2013. 150 p. Online verzió: https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2011-0021_08_tudaskonstrukcio_es_megosztas_kozossegi_halozatokon_pdf/adatok.html (2020.04.28.)

Jegyzetek

1. E cikk rövidített verziója *OPKM iskolai könyvtári webinárium – egy hiánypótló szolgáltatás* címmel a Könyvtárvilág 2020. évi 2. számában jelent meg. <https://mke.info.hu/konyvtarvilag/2020/04/opkm-iskolai-konyvtari-webinarium-egy-hianypotlo-szolgalattas/6438/> (2020.04.28.)
2. <https://digitalistemahet.hu/> (2020.04.28.)
3. <https://www.youtube.com/channel/UCahf7OoqZpydB5-w1smiIRQ/videos> (2020.04.28.)
4. <https://www.slj.com/?subpage=Events> (2020.04.28.)
5. Ma még kevés kifejezetten a témáról szóló szakirodalmat találhatunk, de az alábbi publikáció megfelelő kiindulópont lehet: Ábrányi Henrietta: *AnyMeeting. Tanórák az interneten.* = Modern Nyelvoktatás, 20. évf. 2014. 1-2. sz. 133-136. p. https://epa.oszk.hu/03100/03139/00024/pdf/EPA03139_modern_nyelvoktatas_2014_1-2_133-136.pdf (2020.04.28.)
6. A témáról bővebben: Dömsödy Andrea: *A könyvtárpedagógia elmélete és gyakorlata. Második kísérlet a téma összefoglalására.* Budapest, Könyvtárostanárok Egyesülete, 2018. 143-146. p.
7. <https://www.opkm.hu/webi> (2020.04.28.)
8. <https://www.youtube.com/channel/UCdJq9LuoAgeRk3oUpKsll1w/featured> (2020.04.28.)

Szakadát István

A Nemzeti Névtér a nemzeti emlékezet adattára

A nemzeti kultúra megőrzése, bővítése, gazdagítása és továbbörökítése a közgyűteményi, a tudományos és oktatási intézmények feladata. A világról alkotott tudásunk, kulturális értékeink és hagyományaink kulturális dokumentumokban testesülnek meg, amelyek megőrzése, hozzáférhetővé tétele, és a befogadás révén történő folyamatos újratermése a nemzeti identitás fenntartásának egyik legfontosabb eszköze, kiemelt identitás- és emlékezetpolitikai feladat.

A technikai fejlődés eredményeként a kulturális dokumentumok gyakran ugyanazt a tartalmat hordozzák, csak más hordozókon, eltérő technikai eszközök segítségével lehet befogadni őket. A digitális technológiák elterjedésével a kulturális dokumentumok használatához szükséges technikák egységesednek, és a digitális platformon létrejön (vagy létrejövőben van) egy integrált infrastruktúra, amelyen keresztül egységesen és egyszerre érhető el az addig különböző eszközökkel és különböző kulturális szegmensekben, gyakorlatokban kezelt dokumentumok. A hálózati hozzáférés megteremti annak lehetőségét, hogy a kulturális dokumentumokhoz bárki, bármikor, bárhonnán hozzáférjen. Az új technológiák egyedülálló lehetőségeket teremtenek a kultúrpolitikai, a közgyűteményi, valamint a tudomány és az oktatás területén tevékenykedő szereplők számára, hiszen a nemzet, a nyelvi és kulturális közösség minden tagja számára biztosítani lehet a kulturális értékekhez és tartalmakhoz való hozzáférést.

Ez a megváltozott helyzet új feladatok elé állít minden szereplőt. A közgyűtemények elsődleges feladata mindig is az volt, hogy biztosítsák a kulturális dokumentumok hosszú távú megőrzését és hozzáférhetővé tételét. Ez az elvárás

nem változik meg az új, digitális környezetben sem, de a megvalósítás módja átalakul. A megőrzés digitális platformon – jelentős részben – informatikai feladattá válik, ám a hozzáférhetőség biztosításának kulcsfontosságú mozzanata, a kulturális tartalmak leírása, katalogizálása továbbra is a közgyűteményi dolgozók kompetenciájába tartozik, és minél több kulturális dokumentum kerül be a digitális térbe, annál fontosabb szerepet kap ez a visszakereshetőséget biztosító dokumentumleíró tevékenység.

A közgyűteményi intézmények (különösen a könyvtárak) a múltban is egyfajta elosztó és eligazító hálózatként működtek, annak érdekében, hogy a kulturális értékek iránti érdeklődést ott elégítsék ki, ahol a – földrajzi térben szétszóródó – emberek élnek. A digitális-hálózati platformon a közgyűteményi, könyvtári szakemberek feladatát továbbra is ez a kettősség jellemzi. Egyfelől továbbra is metaadatokkal kell ellátniuk – vagyis szakszerű módon le kell írniuk – a kulturális dokumentumokat. Az új feltételek mentén azonban ezt már úgy kell megvalósítani, hogy a hálózaton keresztül egyetlen, egységes és integrált, országos archívumi rendszer keretei között végezze a munkáját minden archívumi szakember – természetesen szakágazati szegmenseken belül. Ehhez szükség van egy olyan informatikai infrastruktúra megteremtésére és fenntartására, amely megfelelő módon képes kiszolgálni ezt az országosan szerveződő szakmai munkát. Az egységesedő, integrálódó kulturális, közgyűteményi adatbázisokat a térben szétszóró szakemberek együttműködése révén lehet folyamatosan fenntartani.

Biztosítani kell azt is, hogy a kulturális tartalmakhoz sokféle módon lehessen hozzáférni. A hozzáférés sokféleségét – a közgyűteményi dolgozók mellett – a tudományos világ és az oktatási intézményrendszer szereplői biztosíthatják. Az egységes és integrált kapcsolatrendszerbe szőtt metaadatbázisok segítségével elérhető kulturális tartalmakhoz folyamatosan újabb és újabb szolgáltatásokat kell fejleszteni és nyújtani: olyan narratívákat kell megalkotni, amelyek eltérő logikájú rendszerezéseket tesznek lehetővé, és így a különböző területekről, különböző érdeklődéssel érkező látogatók számára alternatív belépési pontokat, eltérő logikájú bejárési útvonalakat alakítanak ki. Ezt a célt egy olyan integrált kulturális adatbázisrendszer kiépítésével és fenntartásával lehet elérni, amelyet egységes tartalominfrastruktúra szolgál ki, és amelyhez dinamikusan bővülő, a közgyűteményi, kulturális, tudományos, oktatási szereplők által szabadon bővíthető szolgáltatásegyüttes kapcsolódik.

Ha feltételezzük, hogy a közgyűtemények minden kulturális adatbázist elérhetővé tettek már a nagyközönség számára, akkor a következő kérdés az kell legyen, hogy miként lehet jó szolgáltatásokkal kielégíteni a kulturális igényeket. Arra már van válasz, hogy a sokféle kulturális igénynek csak sokféle szolgáltatás kifejlesztésével lehet megfelelni. Az egyik legfontosabb kérdés az, hogy a digitális nemzeti emlékezetet alkotó szövevényes adatrendszerben hogyan tudnak a szolgáltatás-gazdák érdekes, tanulságos, tartalmas ösvényeket vágni? Ha csak egymás mellett

állnak a nagy kulturális (könyvtári, múzeumi, levéltári, filmtári stb.) adatbázisok, és mindegyik kulturális szegmensbe elkülönült belépési pontokon keresztül lehet belépni, csak az adott szegmensen belül vezető útvonalakon lehet haladni, akkor pont a kultúra szövevényes, összekapcsolódó jellegéből fakadó különleges élményt nem tudjuk biztosítani a látogatók számára. A válasz erre adott: átjárhatóvá, interoperábilissá kell tenni a kulturális adatbázisainkat. Kérdés azonban, hogy ezt miként lehet megvalósítani. A válasz pedig az, hogy azokon a pontokon keresztül lehet összekötni, átjárhatóvá tenni a nagyobb kulturális szegmenseket, amelyek közősek ezekben.

Ilyen pontok: a kulturális termékek alkotói, létrehozói, a személyek, szervezetek, testületek. Ezek felbukkanhatnak az összes kulturális területen, a földrajzi helyek sokféleképpen összekapcsolják a kulturális tevékenységeket, illetve azok eredményeit, a kulturális dokumentumok (könyvek, filmek, zeneszámok stb.) nemcsak a saját világukban (a könyv a könyvtárban, a film a filmtárban stb.), de más kulturális szegmensekben is megjelenhetnek (egy könyv lehet egy film alapja, egy zeneszám megszólalhat egy filmben, egy könyv szólhat filmekről stb.). A kérdés az, hogy miként lehet ezeket a közös pontokat arra használni, hogy a kulturális adatbázisok átjárhatóvá váljanak általuk. Akkor van esély erre, ha a közösen használt entitásokat azonos módon tudjuk meghivatkozni. Ennek a közös hivatkozási rendszernek a biztosítóka a nemzeti névterek felépítése és közös használata, amit természetesen a közgyűjteményeknek kell közösen felépíteniük és folyamatosan karbantartaniuk.

* * *

A névterek azokat a névelemeket egységesítik és egyértelműsítik, amelyek egyedi entitásokra vonatkoznak és nagy részben közősek a különböző közgyűjteményekben (személynevek, testületi-szervezeti nevek, földrajzi helynevek, könyv-, folyóirat-, cikk-, filmcímek stb.). Ha ezeket azonos módon hivatkozzák meg a különböző kulturális adatbázisokban (a nemzeti névtér azonosítói segítségével), akkor annyiféle kapcsolathoz juthatunk, ahányféleképpen jelen vannak ezek az egyes kulturális szegmensekben. A nemzeti névtér a fenti értelemben definiált névterek összessége vagy másként: a nemzeti kultúra legfontosabb szegmenseit egységesítő névtereket egységesítő rendszer. A magyar Nemzeti Névtér (abcd.hu) sokirányú hozzáférési lehetőséget biztosít a nemzeti kultúra dokumentumaihoz, szereplőihez, értékeihez.

Vegyük példaként Bartók Béla személyét! Bartók Bélának nyilván kiemelt helye lehet a magyar zenei adatbázisokban, a Magyar Rádió archívumában, de hivatkozásokat találhatunk rá a tévés, filmes, könyves adatbázisokban is. Ha Bartók Bélához minden adatbázisban hozzárendelik a nemzeti névtér azonosítóját, akkor ennek segítségével könnyen lehet útvonalakat építeni a különböző kulturális szegmensek között. Amíg nincs közös azonosítója, addig minden adatbázisban

külön, a többitől független útvonalakat, kulturális ösvényeket építhetünk csak. A nemzeti névterek segítségével lehet az egymástól elkülönült kulturális szigetek között hidakat, kapcsolatokat, átjárókat teremteni.

A nemzeti névtereket első körben a közgyűteményi szereplők közti együttműködés révén kell felépíteni, de ha ez a fajta együttműködés sikeres lesz, akkor idővel ki lehet terjeszteni ezt a kooperációt a közigazgatás világára is, hiszen ott is hasonló átfedések léteznek.

BARTÓK BÉLA (Nagyszombat, 1881.03.25 - New York, 1945.09.26)
akadémikus, népzenekutató, országgyűlési képviselő, zenepedagógus, zeneszerző, komponíró

2020. 01. 26

AZONOSÍTÓ
 hunkid: 13108
 História Történelmi Tár: 3465
 személyazonosító: 9820987
 VIAF-azonosító: 00000019426377
 ISNI-azonosító: 00000019426377

ALAPADATOK
 születési hely: Nagyszombat >
 születési idő: 1881.03.25 >
 halál helye: New York >
 halál időpontja: 1945.09.26 >

BIOGRÁFIA
 Magyar színházművészeti lexikon >
 Magyar életrajzi lexikon >
 Veszprém megyei életrajzi lexikon >
 História TT >

ARCHONTOLÓGIA
 Magyar Tudományos Akadémia: levelezési tag (1915 - 1945) >
 Magyar Tudományos Akadémia: rendes tag (1945 -) >
 Parlament: képviselő (1945 - 1945) >

MŰVEI
 Miert és hogyan gyűjtöünk népzene? - >
 Népdalutazás: Kelet-Európában - >
 Rahvusmuusika mõju uueaiala professionaalsetele muusikale - >
 Ungarische Volkslieder - >

RÓLA SZÓLÓ MŰVEK
 Brockhaus-Riemann zenei lexikon. Szerk. Dahlhaus, Carl és Eggenbrecht, Hans Heinrich. A magyar M... - >
 Irodalmi lexikon. Szerk. Benedek Marcell. Bp., Győző Á. 1927. 1324 o. - >
 Váry István-Hottai Nándor: Kecskeméti jelesül. Szerk. Hottai Nándor. Kecskemét, Kecskeméti Város Ta... - >
 LA 1\Magyar legújabb kor lexikona. Szerk. Kerkapoly M. Enst. Bp., 1930. Europa ny. 1913 o. - >

LINK
 Magyar Életrajzi Lexikon, 1990 >
 Ideiglenes Nemzetgyűlési Almanach, 1944-45 >
 magyar Wikipédia-oldal >
 História Történelmi Tár személyazonosító >
 Magyar Színházművészeti Lexikon >
 Veszprém Megyei Életrajzi Lexikon >
 PIR >
 VIAF-azonosító >
 ISNI-azonosító >

Bartók Béla adatai a személynévtérben

A személynévtérben meg kell jeleníteni az adott személyre vonatkozó alapadatokat, amelyek segítségével egyértelműen azonosítani lehet a személyt (névváltozatok, születési, halálozási, foglalkozási adatok, portréképek stb.). A személynévtér több ponton is össze van kapcsolva más névterekkel: a személy születési és halálozási helyére kattintva egyből a földrajzi névtérbe léphetünk át, és ha ismertek az adott személy testületi kapcsolatai, akkor azok mentén azonnal át lehet ugrani a testületi névtérbe az archontológiai doboz segítségével. Bartók esetében két testületi kapcsolatot vettünk fel eddig a névtérbe (az MTA és az Országgyűlés tagja volt), és a testületi névtér két pontjára (az MTA és a Parlament oldalára) lehet átlépni, hogy ott aztán egyetlen listában összefogva láthassuk az összes parlamenti képviselőt, illetve akadémikust.

Nem szükséges, sőt, nem is kívánatos az, hogy minden adatot a névtér rendszerén belül tároljunk a személyekről. Fel lehet kínálni *keijel* mutató linkeket is, amelyek más gyűtemények oldalaira mutatnak, ahol további információt lehet

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA 2020. 01. 26.

AZONOSÍTÓ

humid

VIAF-azonosító

NÉV

Magyar Tudományos Akadémia

MTA

ARCHONTOLÓGIA

- Andrássy Gyula levelező tag (1898 - 1904) >
- Balogh Jenő levelező tag (1901 - 1912) >
- Bartók Mihály rendes tag (1995 -) >
- Bella Lajos levelező tag (1926 -) >
- Benedikt Ottó rendes tag (1958 -) >
- Berzeviczy Albert igazgatóság tag (1904 -) >
- Borbíró Virgil levelező tag (1948 - 1949) >
- Brassai Sámuel levelező tag (1837 - 1965) >

LINK

VIAF-azonosító

A Magyar Tudományos Akadémia adatai a testületi névtérben

beszerezni. Az első képen (Bartók Béla adatai a személynévtérben) több ilyen linkdoboz látható: alul, középen a személyhez kapcsolódó könyvek bibliográfiái adataira, a jobb oldalon más weboldalakra mutató linkek mentén lehet további információhoz jutni. Ha bekapcsoljuk a Nemzeti Filmintézet vagy a Magyar Rádióban és a Magyar Televízióban őrzött felvételek adatait is a névtérbe, akkor a Bartók Bélával készült interjúkat, hangfelvételeket, zeneszámokat, tévéfilmeket, mozifilmeket, vagyis mindent, amit a közgyűjteményekben tárolnak, egyetlen kattintással el lehet érni.

MELICH JÁNOS (Szarvas, 1872. 08. 18. – Budapest, 1963. 11. 20.) 2020. 01. 26.

akadémikus, egyetemi tanár, könyvtárgazdátó, nyelvész, szlovista

születési idő
halál időpontja

1870
1875
1880
1885
1890
1895
1900
1905
1910
1915
1920
1925
1930
1935
1940
1945
1950
1955
1960
1965

AZONOSÍTÓ

humid

Tudósportál azonosító

VIAF-azonosító

ISNI-azonosító

FÜGLALKOZÁS

- akadémikus
- egyetemi tanár
- könyvtárgazdátó
- nyelvész

GALÉRIA

NÉV

Melich János [HNK]

Melch. Ánós

ALAPADATOK

születési hely

születési idő

halál helye

halál időpontja

BIOGRÁFIA

- Magyar életrajzi lexikon
- Magyar írók élete és munkái
- tudósportál

ARCHONTOLÓGIA

- Magyar Tudományos Akadémia igazgatóság tag (1933 - 1946) >
- Magyar Tudományos Akadémia tanácskozó tag (1949 -) >
- Magyar Tudományos Akadémia levelező tag (1922 - 1923) >
- Magyar Tudományos Akadémia rendes tag (1923 - 1946) >

MŰVEI

- Nyelvünk szász jövevényei
- Keresztneveinkről
- Székfoglaló a szlavisztikai szeminárium gyakorlatához Melich János válogatott írásából
- Einige Personen- und Völkernamen

RÖLA SZÖLŐ MŰVEK

- 14 Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825-2002. Szerzők: Markó László, Burucs Kornélia, Balogh
- Arcképek Szarvas múltjából. Írta és szerk. Toth Lajos, rajz Kékési László. Szarvas, Szarvas Város.
- Szinyei József: Magyar írók élete és munkái. Ép. 1891-1914. Hornyánszky Viktor 1/4 db.
- Uj lexikon. A tudás és a gyakorlati élet egyetemes enciklopédiája. Szerk. Dormándi László, Juhász.

LINK

- Magyar Életrajzi Lexikon.
- 1990
- magyar Wikipédia-oldal
- Tudósportál azonosító
- PTM
- VIAF-azonosító
- ISNI-azonosító

Melich János adatai a személynévtérben

A névtérkoncepció megvalósítása új értelmet adhat a lexikonok, szótárak használatának is. Ha a szótárainkat, életrajzi lexikonainkat, kulturális adattárainkat digitalizáljuk, akkor azok mind elérhetőek, használhatóak lesznek az online térben. Ha a könyvekben levő lexikai egységeket a névterek elemeihez (személyekhez, helyekhez, testületekhez) rendeljük, akkor ezek mind megjeleníthetők a névterek megfelelő pontjain, és ekkor a konkrét személyekről, helyekről, testületekről, filmekről, könyvekről szóló leírások mind egy helyen, azonnal hozzáférhetővé válnak, ami új minőséget jelent az eddigi „könyvtározási”, lexikológiai lehetőségekhez képest.

Nézzük meg Melich János oldalának egy részletét.

A *Biográfia* címkével jelölt dobozban olyan – már digitalizált – életrajzi források címei vannak feltüntetve, amelyekben életrajzi bejegyzés található Melich Jánosról (például a Magyar életrajzi lexikon vagy a Szinnyi-féle Magyar írók élete és munkái). Ha az olvasó a forrásokra kattint, akkor azonnal olvasható az ott található életrajz, és természetesen a különböző leírások azonnal összehasonlíthatók is egymással. A következő képen az látható, hogy mit ír a Magyar életrajzi lexikon Melich Jánosról.

Természetesen a többi – már digitalizált – életrajzi forrás bejegyzése is elérhető róla, és ezek mind helyben, azonnal olvashatók. Ha egy személy életrajzi adatait szeretnénk összegyűjteni, feldolgozni a továbbiakban, nem kell a könyveket keresgetni, majd a könyveket lapozgatni, hogy összeszedjünk minden adatot, amit eddig leírtak valahol, hiszen a névtér képes „leszűrni” és egyszerre megjeleníteni ezeket. Ehhez persze arra van szükség, hogy digitalizáljuk az összes fontos életrajzi forrást, majd ezeket mind felszabdaljuk úgy, hogy adott személyhez, testülethez, földrajzi helyhez csak a rá vonatkozó részeket tudjuk hozzákapcsolni. Hogy ez a munka elvégezhető, azt a névtér már jelen állapotában is kiválóan mutatja, és minél több forrást dolgozunk fel ilyen módon, annál jobban ki tud-

Szarvas város adatai a földrajzi névtérben

juk szolgálni azokat az – akár laikus, akár professzionális – érdeklődőket, akik szeretnének minden (vagy legalábbis minél több) adatot megismerni bizonyos emberekről, testületekről, helyekről stb.

Nézzünk meg egy példát a földrajzi névtér világából is! Szarvas városra keresve megjeleníthetők a város névváltozatai, jelenlegi településrészei, vízrajzi és természetföldrajzi elemei, mindezek térképen való elhelyezkedése, a különböző nemzeti (állami, közgyűjteményi), nemzetközi rendszerekben kiosztott azonosítói és sok, kifelé mutató link olyan oldalakra, ahol további adatok lelhetők fel a városról.

A névtér oldalain szinte minden megjelenített adat link is egyben, így azonnal lehet (sok irányba) továbblépni. Bármely településre igaz, hogy az azt magába foglaló nagyobb földrajzi egységek (járás, megye, régió, ország), vagy a település településrészei, vízrajzi és természetföldrajzi elemei is mind földrajzi helyek, amelyek benne vannak a földrajzi névtérben, így azonnal át lehet ugrani a saját névtéroldalukra. A településen született híres emberek listájáról egyből átugorhatunk a személynévtérbe, de ugyanígy ki lehet tenni a település legfontosabb kulturális intézményeire (iskolára, óvodára, könyvtárra, önkormányzati hivatalra stb.) mutató linkeket is, amelyek a testületi névtérbe vezetnek át.

A földrajzi névtérben is ugyanúgy cél lehet az, hogy minél több olyan külső linket vegyünk fel, amelyek kimutatnak a névtér rendszerén kívülre, de egyetlen kattintással további adatokat tesz hozzáférhetővé az érdeklődők számára. A fenti képen látható, hogy Szarvas esetében át lehet lépni a KSH Helységnévtárába (az aktuális településstatisztikai adatokért), illetve fel lehet keresni a település saját honlapját vagy a Wikipédia-oldalát.

Vannak olyan – a településhez kapcsolható – adatok, amelyeket érdemes beolgozni a földrajzi névtér rendszerébe, ha a nemzeti névtér a történelmi emlékezet táráként fogjuk fel. Ha kialakítjuk a nagyobb állami adatrendszerek és a nemzeti névtér közti kapcsolatokat (a névtér egységes azonosítóit használva), akkor a névtérrendszerhez köthetők további területi adatkörök, mint például a KSH településstatisztikai adatrendszerében (T-STAR) tárolt, idősoros adatok, vagy mondjuk a parlamenti választások adatai. A történelmi emlékezet fenntartása, a tudományos kutatás és az oktatás számára hatalmas lehetőséget kínál, ha egységes rendszerbe szervezzük a társadalmi, gazdasági, kulturális jelenségekre vonatkozó adatainkat. A rendszerben már most is elérhető a parlamenti választási, illetve a T-STAR településstatisztikai adatok 1990-től, és rendelkezésre állnak, előfeldolgozott formában, az 1900-as évek elejéről származó népszámlálási adatok, valamint az 1922-1947 közti parlamenti választások adatai is. Ezek az adatok térképen, táblázatos, grafikonos formában megjelenítve mind az oktatás, mind a kutatás számára teljesen újszerű lehetőségeket kínálnak. Minél több földrajzi térhez köthető adat kerül be a névtér rendszerébe, annál többet tudhatunk meg az adott település, járás, megye, régió, ország múltjáról és jelenéről.

A kulturálisan érdekes adatok nagy részét nem csak a térben, de az időben is el lehet helyezni, és a nemzeti névtér ebből a szempontból is új lehetőségeket

kínál azzal, hogy az időbeli adatokat ki lehet tenni az idővonalra. Ez a megoldás segítheti az embert, amikor sok találatot kap a keresés során, és az időtengely segítségével szűkítheti a találati listát, de a történeti szempontok érvényesítésének, a történeti összefüggések szemléltetésének is kiváló eszköze lehet.

A 'szabó istván' keresőfeltételre adott találati lista megjelenítése az idővonalon

Az egyes névterekben más és más adatot (más és más eseményt) érdemes ki-tenni az idővonalra: a földrajzi névtérben a földrajzi hely neveivel, közigazgatási besorolásával, területi változásaival kapcsolatos adatokat, a személynévtérben a személy alapadatait, de akár a foglalkozási vagy különböző művekkel kapcsolatos adatokat érdemes megjeleníteni. A névtér informatikai/filozófiai modellje lehetővé teszi azt is, hogy az eseményeket magukat is önálló névtérként, és így önálló szolgáltatásként lehessen kezelni, ehhez azonban szükség van még arra, hogy megfelelő felületeket, interaktív megoldásokat tervezzünk meg, fejlesszünk ki.

* * *

A nemzeti névterek adatait közgyűjteményi szakemberek szerkesztik közös, hálózati felületeken keresztül. A folyamatos és valós idejű kollaboráció biztosításához olyan alkalmazásokra, adminisztratív felületekre van szükség, amelyek lehetővé teszik ezt a fajta együttműködést. Ez a szerkesztőségi rendszer elkészült, és a közgyűjteményekben dolgozó szakemberek elkezdhetik építeni a nemzeti névtereket. A névtér publikus oldalait bárki látogathatja, a névtér adatait bárki szabadon használhatja. Ha ezeket az adatokat elvihetővé, learathatóvá, beágyazhatóvá tesszük, akkor az oktatás számára felkínálhatjuk, hogy egyfelől a tanárok minél inkább adatszerűvé tegyék az oktatást, másfelől a hallgatók minél többféle irányból elérhető, minél több belépési pontot felkínáló, adatvizualizációval támogatott, interaktív felületeken keresztül férhessenek hozzá a nemzeti kultúra értékeihez. E cél eléréséhez természetesen még sokirányú egyeztetésre és rengeteg munkára van szükség.

Arany-Nagy Zsuzsanna

Könyvtáros? Tanár? Könyvtárostanárr!

A könyvtárpedagógia elmélete és gyakorlata

2018-ban a Könyvtárostanárok Egyesületének gondozásában jelent meg Dömsödy Andrea *A könyvtárpedagógia elmélete és gyakorlata* című kötete, amely a *Második kísérlet a téma összefoglalására* alcímet viseli, utalva a szerző korábban megjelent munkájára¹, melyben szintén a könyvtárpedagógia elméleti és gyakorlati tudnivalóit kívánta csokorba szedni.

A könyv szerkezete nem lehet ismeretlen a könyvtárosok számára, ugyanis a Kis KTE Könyvek sorozat szerkesztési elveit követi. Ám az előszóban a szerző a művet nemcsak a könyvtárostanároknak és a könyvtárosoknak ajánlja, hanem a sorozat célközönségén túl minden nevelésben érdekelt személynek, ugyanis nem titkolt célja, hogy a kötet szakmai vitákat, kutatásokat, közös gondolkodást indítson el a téma részletesebb, sokrétűbb feltárása érdekében.

Dömsödy külön fejezetet szentel a *könyvtárpedagógia* fogalmának tisztázására, és a *könyvtárpedagógus* definícióját is pontosítja. Részletesen kifejti a *könyvtárpedagógia céljait és elvárásait*, érintve többek közt az IFLA-irányelveket és az olvasóvá neveléssel kapcsolatos kényes kérdéseket. A kötet továbbá foglalkozik a könyvtárpedagógia *célszortjainal* és *színtereivel*, de a leglényegesebb része a *módszertani kérdéseket* taglaló fejezet, valamint a *könyvtárpedagógiai tevékenység tartalmát* részletező zárórész. Az egyes fejezeteket *feladatok* követik, amelyek célja elsősorban olyan problémák felvetése, amelyeknek a kifejtése a könyv megírása során elmaradt; másodsorban pedig az, hogy a gyakorló szakembereket, valamint a könyvtáros és a könyvtárpedagógiai képzésben részt vevő hallgatókat gondolkodásra készítse.

Dömsödy Andrea átfogó képet kíván adni a helyenként még fátyollal takart könyvtárpedagógiáról, ami már a tartalomjegyzék áttekintése során is világossá válhat az olvasó számára. Mivel a szerző hét, egymástól jól elkülönülő fejezetben tárgyalja a témát, a továbbiakban ezek sorrendjében haladva mutatom be, hogy mire számíthat az olvasó a kötet olvasásakor.

A könyvtárpedagógia

„A könyvtárpedagógia mint önálló interdiszciplináris terület Magyarországon az 1970-es években jelent meg a szakirodalomban.” (13. p.) Eleinte az *olvasáspedagógia* kifejezéssel illették, ám mára ez is átalakult. Helyes kifejezés az olvasáspedagógia, hiszen az olvasóvá nevelés szoros kapcsolatban áll a könyvtárpedagógiával, ám ez utóbbi sokkal összetettebb. Ha egy Venn-diagramon kellene ábrázolni a könyvtárpedagógiát és az olvasáspedagógiát, utóbbi az előbbinek részhalmaza volna. A könyvtárpedagógia fogalmának megszületése előtt is létezett ez a tevékenység, hiszen „nem túlzás azt állítani, hogy amióta vannak könyvtárak, azóta van könyvtárpedagógiai tevékenység is.” (13. p.) A könyvtárpedagógia nem más, mint a dokumentumok használatának tanítása, támogatása.

A szerző ebben a fejezetben felvonultatja az olvasó számára szükséges fogalmak gyűjteményét egészen az alapoktól (pl. könyvtár), és példának hozza neves szakemberek olvasás- és könyvtárpedagógiáról készült (pl.: Emmer Gáborné, Ugrin Gáborné, Vörös Klára vagy Zsolnay József) definícióit. Dömsödy világosan meghatározza, mik a könyvtárpedagógia általános céljai. Előkerülnek olyan célrendszerek, mint a *tanulás, az iskola, az iskolai tanulás támogatása, az információ használatára, és ezen keresztül az egész életen át tartó tanulásra való felkészítés és az esélyegyenlőség támogatása az információs műveltség fejlesztésével*. Dömsödy mindhárom célrendszert részletesen kifejti, igyekszik képet adni arról, hogy mit tehet a könyvtáros(tanár), továbbá részletesen foglalkozik a *könyvtárpedagógia kapcsolódási pontjaival*, hiszen annak „egyik feladata, hogy azzal segítse művelőit, hogy a kapcsolódó más területeket integrálja, és egy szemléletbe, célrendszerbe szervezze.” (25. p.) A szerző lényeges kapcsolódási pontot vél felfedezni a könyvtárpedagógia és az információs műveltség között, utóbbi fejlesztéséhez ugyanis az előbbi szervesen hozzájárul. Dömsödy a szakirodalom széles skáláját felvonultatva részletes áttekintést ad a témáról.

Könyvtárpedagógiai szemléletek, megközelítések

A könyvtárpedagógiának fontos szerepe van a könyvtárhasználó-képzésben is. A könyvtárhasználók általa sajátíthatják el a könyvtárhasználat alapvető fogalmi kereteit, metódusát, kezdve a kívánt dokumentum megkeresésétől annak kölcsönzéséig. A szerző Pamela Kobelski és Mary Reichel nézetei² alapján táblázatos formában foglalja össze a könyvtárhasználat fogalmi kereteit, kiegészítve azzal, hogy mi az, amiben az adott szervező elv a hallgatót segíti. Ezután

Grassian és Kaplowitz munkájára alapozva írja le, hogy milyen a behaviorista, a kognitivisták és a humanisták nézeteket valló könyvtárostanárról, valamint kiemeli a könyvtár konstruktivisták tanulási környezetben elfoglalt helyét. A mű egy részletes, mégis áttekinthető, logikus ábra segítségével foglalja össze a könyvtár és a konstruktivisták pedagógia kapcsolódási pontjait, ezzel segítve a pedagógusokat, szakembereket, könyvtárostánárokat a téma megértésében, a változások lehetséges bevezetésében.

A könyvtárpedagógus

A második fejezetben a szerző részletesen kifejti, hogy ki a könyvtárostánár (könyvtárpedagógus), mik a feladatai, hogyan segíthet hatékonyan az információs műveltség fejlesztésében. A könyvtárostánár feladatai között szerepel, hogy tisztában legyen a rendelkezésre álló információforrásokkal, ismerje azok tartalmát a hatékony tájékoztatás érdekében. Koordinálnia kell emellett iskolai könyvtárpedagógiai tevékenységét: a könyvtárlátogatásokat, a tanórákat és a foglalkozások szervezését. Könyvtárnépszerűsítő munkája mellett fontos, hogy az egész életén át tartó tanulás szükségességét sugallva olyan tanulási környezetet teremtsen az iskola diákjainak a könyvtárban, amelyben jól érzik magukat, miközben hatékonyan sajátítanak el ismereteket. A könyvtárostánárnak magának is magas szintű információs műveltséggel, digitális írástudással kell rendelkeznie, hiszen a köznevelés feladatai közt szerepel a tanulók ez irányú kompetenciáinak fejlesztése.

Dömsödy definiálja az *iskolai könyvtáros* fogalmat, ám leszögezi a szakterület egyik sajátosságát, miszerint az iskolai könyvtárostól az intézményben folyó munkák megkívánják, hogy a könyvtáros szakképesítés mellett pedagógus végzettséggel is rendelkezzen. A szerző a fejezetben az iskolai könyvtáros (könyvtárpedagógus, könyvtárostánár) szerepkörének meghatározásához segítségül hívja az IFLA 2016-ban kiadott útmutatóját³, amely leírja a könyvtárostánár által végzendő feladatokat. A fejezetben részletezi a szerző, hogy milyen jellemzőkkel, szaktudással, kompetenciákkal kell rendelkeznie egy könyvtárpedagógusnak, és felvonultatja az általánosan megfogalmazott tulajdonságok hosszú sorát, kiegészítve azt az IFLA könyvtárostánárról alkotott képével. (48. p.)

E fejezetben szó esik egy másik típusú könyvtárostánárról, a gyermekkönyvtárostánárról is, aki végzettségét tekintve nem pedagógus, ám mégis gyermekekkel foglalkozik. Az ő helyzetük, szükséges kompetenciáik, és a velük szemben támasztott követelmények is részletes kifejtésre kerülnek.

Ezt a fejezetrészt is egy *Feladatok* blokk zárja, hat összetett, elgondolkodtató kérdéssel. A szerző metodikája – az, hogy bevonja az olvasót a közös gondolkodásba – igazán elismerésre méltó, hiszen így azok sem tudnak elmenni egy-egy kérdés mellett, akik egyébként nem veszik ki a részüket a szakmai kérdések tárgyalásából. Gondolatokat, tettegyat ébresztenek a kérdések az olvasóban.

A könyvtárpedagógiai célok, elvárások

A szerző a harmadik fejezet elején az IFLA Iskolai könyvtári útmutatójára hivatkozik, amelyben megfogalmazásra kerültek a könyvtárpedagógia céljai. Más szakirodalom áttekintése sem marad el azonban a fent említett útmutató mellett. Megemlítésre kerülnek Nagyszentpéteri Géza és Balogh Mihály szavai, akik már az 1990-es években is a könyvtár pedagógiai célkitűzéseivel foglalkoztak. Ezek szerint a tanulóknak az általános iskola nyolc osztályának végeztével képessé kell válniuk önállóan és hatékonyan használni az információsztolgáltató intézmények (könyvtárak) szolgáltatásait, meg kell találniuk a rendelkezésre álló információk közül a számukra relevánsakat, és tudniuk kell értékelní azokat.

Dömsödy szerint „a könyvtárpedagógia tevékenységének az általános, hosszú távú céljait két csoportra oszthatjuk.” (52. p.) Az egyik a személyiség fejlesztését megcélzó csoport, amelybe besorolhatjuk a könyv- és könyvtárhasználattal összefüggő igények és szokások kialakítására, az önművelésre, önképzésre, önálló tanulásra, olvasás igényére irányuló célkitűzéseket. A másik az ismeretekre és készségekre irányuló célok csoportja. Ide sorolhatjuk a könyvtári rendszernek és szolgáltatásainak, a tájékoztató forrásoknak, az információforrások használatának ismeretére; a kritikus gondolkodás fejlesztésére vagy a megfelelő tanulási stratégia megválasztásának készségeire vonatkozó célkitűzéseket.

Szó esik a fejezetben az IFLA-irányelvekről is, amelyek az iskolai könyvtár feladatait, illetve a könyvtárostánár munkáját hivatottak keretezni, segíteni. A 2000-tól hivatalos dokumentumhoz 2002-ben végrehajtási útmutató készült, amely részletesen kifejti, konkretizálja az iskolai könyvtárakkal, könyvtárostánárokkal kapcsolatos elvárásokat, segítve ezzel a működést, a fejlődést. A fejezetben hangsúlyos részt kap az olvasóvá nevelés kérdése is. A szerző kifejti, milyen területek fejlődéséhez járul hozzá az olvasás, kinek a feladata az olvasás fejlesztése. „Az olvasásra, a könyv használatára való nevelés ugyanis nem csak az irodalomtanárok ügye, s nem is csak az iskolai könyvtárosoké, hanem minden szaktanáré, tehát az egész tantestület feladata.” (61. p.) Szó esik továbbá a „család mint az olvasást befolyásoló tényező” (63. p.) szerepéről is, ugyanis kutatások, statisztikák igazolják, hogy a család viselkedése, könyvekkel, könyvtárakkal, olvasással való kapcsolata szervesen meghatározza a gyermek fent említettekhez való viszonyát. Az olvasóvá, könyvtárhasználóvá nevelés óvodáskor előtt kezdődik.

Célcsoportok

A könyvtárpedagógiával kapcsolatban sok esetben felmerül a kérdés: kinek van erre szüksége és miért lehet ez fontos? A szerző részletes választ ad, a társadalmat hat főbb csoportra osztva. Kifejti az iskoláskor előtti könyvtárhasználóvá nevelést 0-3 és 3-6 éves korosztályra vetítve, részletezi az olvasás fontosságát a gyermek nyelvi és beszédfejlesztésében, valamint a gondolkodásának és szociális

kompetenciáinak fejlesztéséhez való jótékony hozzájárulásáról. Kihangsúlyozza, hogy ebben a korban alapozza meg a szülő gyermeke információs műveltségét. Dömsödy tanácsot ad a megfelelő olvasnivaló kiválasztásához, amely megalkozza a gyermek könyvekhez, olvasáshoz, könyvtárakhoz, információszerzéshez való viszonyát.

A legfontosabb, amit észben kell tartanunk, hogy az olvasás fejlesztése, az olvasóvá nevelés még az iskoláskor előtt, a családban kezdődik. A gyermek viselkedésére, hozzáállására rányomja a bélyegét, hogy a családi környezetben milyen szerepet kapnak a könyvek. Egy szóbeliséget előnyben részesítő családból származó gyermek olvasóvá nevelését más módszerekkel kell megvalósítani, mint egy magasan kvalifikált, „könyves” családból származó gyermekét. A szerző kiemeli az általános iskola 1-4. évfolyamon megvalósuló könyvtár-pedagógia szerepét, valamint az olvasóvá nevelés fontosságát, és leírja, hogy milyen alapozó ismeretekkel kell rendelkeznie e korosztálynak ahhoz, hogy később, az 5-8. évfolyamon ezeket a könyvtárpedagógia eszközeivel, könyvtárhasználati és közismereti órákon elmélyítve hatékony növekedést érjenek el a pedagógusok a diákok kritikai gondolkodásának, információs műveltségének terén. Természetesen szó esik ebben a fejezetben a 9-12. évfolyamos diákok fejlesztéséről is, majd a felnőttek közül két csoportot emel ki a szerző, akik közvetlen befolyással bírnak a diákok, a gyermekek olvasóvá, könyvtárhasználóvá nevelésére. Az egyik csoport a pedagógusoké, ugyanis „a szakemberek azt a következtetést is levonják, hogy egy társadalom információs műveltségének szintjét a pedagógusoké alapjaiban határozza meg.” (77. p.) A másik csoport a szülőké, akiknek iskolázottsága – olvasásszociológiai felmérések szerint – nagyban befolyásolja gyermekeik olvasási szokását, tanulmányi eredményességét.

Színterek

A könyvtárak együttműködésének jelentőségét a szerző az alábbi módon indokolja: „Minden könyvtártípus céljai közt szerepel a könyvtári rendszerben betöltött helyének, funkcióinak, szolgáltatásainak és használati szabályainak megismertetése, megtanítása az olvasókkal. Továbbá potenciális olvasók elérése, könyvtárképük alakítása, az igénykeltés.” (80. p.) A fejezet sorra veszi az egyes könyvtártípusokat, azok jellemzőit, funkcióit, szolgáltatásait, és nem megy el szó nélkül a könyvtártípusok könyvtárpedagógiai tevékenységének kiemelése mellett sem. Különösen részletesen beszél a közkönyvtárakról. „Az 1989-es rendszerváltást követően a nemzetközi trendeknek megfelelően inkább a liberális – szolgáltató könyvtári szemlélet erősödik, de könyvtárpedagógiai célok ebben is vannak. A könyvtár továbbra sem pusztán kiszolgál.” (82. p.) – Utal az 1997. évi CXL. törvényre, amely a nyilvános könyvtárak alapfeladatákként jelöli meg az oktatásban részt vevők információellátását, a tudományos kutatás és az adatbázisokban való információkeresés lehetőségét. Kiemeli, hogy a közkönyvtáraknak 2012 óta alap-

feladata, hogy felhasználóik digitális írástudásának, információs műveltségének és kritikai gondolkodásának fejlődését segítsék. A hazai szabályozások mellett nemzetközi szervezetek iránymutatásaira is utal a könyvtárak könyvtárpedagógiai tevékenységével kapcsolatban. Az IFLA és az UNESCO közkönyvtári nyilatkozata szerint a közkönyvtár információs központ, amely mindenféle tudást és információt elérhetővé tesz a felhasználói számára. Ezek mellett a szerző természetesen említi az ALA és az AASL⁴ által kiadott iránymutatásokat is.

Részletesen foglalkozik a gyermekek igényeit ellátó gyermek- és ifjúsági könyvtárakkal, követve a már említett közkönyvtári nyilatkozatot, amelyben a világszervezetek leszögezik: minden korcsoportnak meg kell kapnia az igényeit kielégítő forrásokat és könyvtári szolgáltatásokat.

Dömsödy ebben a fejezetben kitér az IFLA gyermekkönyvtári útmutatójára, amelyben ezen intézmények küldetésével, könyvtárpedagógiai tevékenységével kapcsolatban található az olvasó útmutatásokat, javaslatokat. Itt kerül megfogalmazásra a gyermekkönyvtár(os) nevelő munkájára való utalás is, mely szerint a gyermekkönyvtár állományát a nevelési célrendszernek megfelelően kell kialakítani, hiszen a gyermeknek joga van az életkorának megfelelő források használatával információkhoz jutni.

A fejezetben szó esik további könyvtártípusokról, úgymint óvodai és iskolai könyvtár, utóbbi tevékenységének, célrendszerének különösen részletes áttekintését adva. A fejezet vége felé haladva egy ábra segítségével a szerző az iskolai, a gyermek- és a közkönyvtár tevékenységeit, funkcióit hasonlítja össze, segítve ezzel a könnyebb megértést. Szó esik még a könyvtárak közti együttműködésekről (pl. iskolai és gyermekkönyvtár közti együttműködés), végül a többi könyvtártípus könyvtárpedagógiai áttekintését követő feladatokkal zárul a fejezet.

Módszertan

Az alapvető kérdések megválaszolása után egy hosszú fejezetben választ kap az olvasó a könyv eleje óta várt „hogyan?” kérdésre is, a szerző ugyanis részletes módszertani áttekintést nyújt a könyvtárpedagógiával kapcsolatban. Hangsúlyt helyez a konstruktivista megközelítésre, melynek értelmében a (könyvtár)pedagógus tanácsadóként áll a tanulók, a felhasználók mellett. Kiemeli, hogy optimális esetben az iskolai könyvtár az iskola épületének legdemokratikusabb helye, amihez tanórai keretek között és azon kívül is hozzáférést kell biztosítani az iskola polgárai számára. Egy könyvtárhasználati óra alkalmával a tanórai keretek felbomlanak, a foglalkozásokon helyet kapnak a kooperatív tanulásszervezés és a csoportmunka elemei.

A szerző ebben a fejezetben igyekszik segítséget nyújtani a megfelelő stratégiák és módszerek kiválasztásához, amelyet Lénárd Sándor és Rapos Nóra 2006-ban megjelent írása⁵ alapján tesz meg. Meghatározza és részletes áttekintést ad az iskolai könyvtárak és könyvtárpedagógiai tevékenységük alapelveiről, amelyek

a következők: forrásalapúság, információközpontúság; használat-, használó-, tanulás- és tanulóközpontúság; szemléletformálás; folyamatalapú megközelítés; motiválás; tervszerűség; tantárgyköziség; tantárgyi koncentráció; aktivitás; szemléletesség és differenciálás.

Dömsödy itt foglalkozik a *témaválasztás, kérdésfeltevés* témakörével is. Hangsúlyozza a könyvtárpedagógiai módszerek tanításba való bekapcsolásának fontosságát és széles skálán mozgó lehetőségeit. Kiemeli, hogy olyan témát szükséges választani, amely iránt a foglalkozás résztvevői érdeklődést tanúsítanak, és amelyben szabadjára engedhetik fantáziájukat. Amennyiben ez teljesül, a foglalkozás hatékonysága nagymértékben növekszik. Hangsúlyt helyez a könyvtári állományra is, hiszen a téma- és feladatválasztást ez befolyásolja leginkább, így minden esetben érdemes átvizsgálni a rendelkezésre álló állományt egy-egy foglalkozás tervezésekor.

Kiemelt figyelmet kap ebben a fejezetben az *ellenőrzés, mérés, értékelés és reflexió*, valamint szó esik a könyvtárhasználati tudás mérésének nehézségeiről. Kihangsúlyozza a szerző, hogy erre jelenleg nincsenek kidolgozott szttenderdek hazánkban. A tanulók könyvtárhasználati ismereteinek mérésére csupán a Bod Péter Országos Könyvtárhasználati Verseny ad lehetőséget, ám annak eredményei sem adnak általános képet a diákság tudásszintjéről, mivel a versenyen célzottan felkészített, könyvtárhasználat iránt érdeklődő tanulók vesznek részt. A szerző értekezik a direkt és indirekt mérésről, amelyek a tanulók ismereteire, valamint a pedagógusok és a szülők attitűdjére is irányulhatnak. Hatékony módszer lehet a diákok könyvtárhasználati tudásának, információs műveltségének mérésére a megfigyelés. A könyvben példákat olvashatunk arra vonatkozólag, hogy milyen tevékenységeket, elemeket érdemes ekkor megfigyelni. (199. p.) A mérés-értékelés során kiemelt szerepet kell kapnia a reflexiónak, amely a pedagógus és a foglalkozáson részt vevő tanulók részéről is megtörténik. Ez a könyvtárpedagógiai foglalkozásba is könnyedén beépíthető, ha a konstruktivista alapokon nyugvó RJR-modell (Ráhangelődés – Jelentésteremtés – Reflexió) alapján valósítjuk meg azokat.

A könyvtárhasználati foglalkozásoknak *szervezeti keretei* is vannak. Eszerint megvalósulhatnak iskolán kívül (iskolai szervezésben vagy iskolától függetlenül), iskolában, könyvtári óra keretében, forrásgazdag iskolai térben (pl. okosterem) vagy tanteremben.

Forró téma, hogy a könyvtárhasználat *tantárgy* vagy *nem tantárgy*. Megjelenését „a közoktatásban az 1978-as tanterv hozta el, így nagy előrelépés volt a szakma fejlődésében, még akkor is, ha megvalósítása közel sem volt teljeskörű”. (203. p.) Ahelyett, hogy a tárgyat külön kiemelték volna, egy befogadó tárgy mellett döntöttek; a magyar nyelv és irodalom tantárgy tantervében helyezték el. Az 1995-ös Nemzeti alaptanterv alkotói arra jutottak, szükséges a könyvtárhasználat tantárgyblokk ahhoz, hogy a tanulók hatékonyan tudják alkalmazni a könyvtárpedagógiai

módszereket más tantárgyaknál is. 1995 óta az informatika tantárgyban kapott helyet a könyvtárhasználat.

Szintén fontos kérdés a könyvtárhasználati oktatással kapcsolatban, hogy ki tanítsa azt. A szerző kiemeli a pedagógus és a könyvtárostanárra közti együttműködés fontosságát, amely tarthat egészen a kettős óravezetésig, ahol a foglalkozás során a könyvtárostanárra az általános, a szaktanár pedig az óra témájához kapcsolódó szakspecifikus ismereteket adja át.

Dömsödy ebben a fejezetben részletesen bemutatja, hogy milyen *könyvtárhasználati foglalkozástípusokat* ismerünk. Csoportosíthatjuk őket például helyszín szerint: könyvtári foglalkozás, tantermi foglalkozás, más intézményi foglalkozás, olvasótábor. Egy másik csoportosítási szempont, ha a könyvtárhasználati foglalkozásokat a tartalom és a keretek szerint csoportosítjuk. Keretek szerint beszélhetünk *egyszeri* vagy *rendszeres* foglalkozásokról. A foglalkozásokat csoportosíthatjuk a részvétel szabadsága szerint is: *kötelező* vagy *szabadon választott* foglalkozásokra. Tartalom szerint kisebb csoportok kialakítása lehetséges: könyvtárhasználati foglalkozás (pl.: könyvtárhasználati óra, könyvtárhasználati szakóra, könyvtárhasználati szakkör stb.); egyéb könyvtári foglalkozás (pl.: irodalmi, mese-, kézműves vagy egyéb foglalkozás); könyvtári rendezvény.

A fejezet további részében a szerző részletezi, milyen választási lehetőségek vannak egy-egy könyvtárhasználati foglalkozás megtartása során, például helyszín vagy forrástípusok választása tekintetében. Az információhasználat terén a diákok választhatnak, milyen módszerrel jutnak információhoz és hogyan mutatják be azt.

A mű számos módszert sorol fel a megszerzett információk prezentálására, legyen szó szóbeli, vizuális vagy audiovizuális produktumról. Kiemeli, hogy amennyiben ilyen feladatot adunk a diákoknak, néhány szükséges információt is osszunk meg velük, például formai és tartalmi elvárásainkat. A hatékony időtervezésre vonatkozóan is ajánlásokat találunk a fejezetben, amelyben a szerző Könyves-Tóth Lilla 1976-os írására⁶ hivatkozik.

Az iskolai könyvtárnak a *tehetség gondozás, tanulmányi versenyek* terén is ki kell vennie a részét az iskola életéből. Amellett, hogy a könyvtár más tantárgy tanulmányi versenyét támogatja, kiemelt figyelmet kell fordítania a könyvtárhasználat terén kiemelkedő teljesítményt nyújtó tanulóakra is. Gyarmathy Éva művében⁷ teoretikusan csoportokba sorolta a könyvtárhasználati versenyeken részt vevő diákokat. Az ő csoportosítása alapján beszélhetünk: sikeres, kreatív, földalatti, lemorzsolódó, kettőscímekjű és autonóm tanulókról.

A fejezet végéhez közeledve a szerző rövid ismertetést ad a Bod Péter Országos Könyvtárhasználati Verseny feladatairól és tartalmáról, és megválaszolja a szervezéssel és a versenyfeladatokkal kapcsolatos kérdéseket, azután a már megszokott Feladatok blokk zárja ezt a részt.

A könyvtárpedagógiai tevékenység tartalma

Ebben a fejezetben a szerző gyakorlati tanácsokat kíván adni a könyvtárpedagógusok számára. Először a könyvtárpedagógiai programmal kapcsolatos formai és tartalmi tudnivalókat ismerteti, amely szerint egy könyvtárpedagógiai programnak a formai követelményeknek való megfelelés mellett egy általános résszel, egy nevelési és egy oktatási résszel kell rendelkeznie. Dömsödy hivatkozik a tantervek és a tartalmi szabályozók meglétére is, amelyek befolyásolják a könyvtárostanárok könyvtárpedagógiai tevékenységét, valamint hivatkozik a Nemzeti alaptantervre és annak kereszttantervi követelményeire is. Szignifikáns részét képezi a fejezetnek a könyvtárhasználati tananyag felépítése, a tananyag kiválasztásának főbb szempontjai, szerkezete és tematikai egységei. A fejezet további részeiben az egyes témakörök feldolgozására, az ismeretanyag kiválasztására kap ajánlásokat az olvasó, majd a könyvtári munka áttekintésével, a könyvtár elhelyezésével, elrendezésével, gyűjteményszervezésével kapcsolatos ismeretekkel, ajánlásokkal, valamint a könyvtárosképzés rövid áttekintésével és a Feladatok blokkal zárul a fejezet.

Összegzés

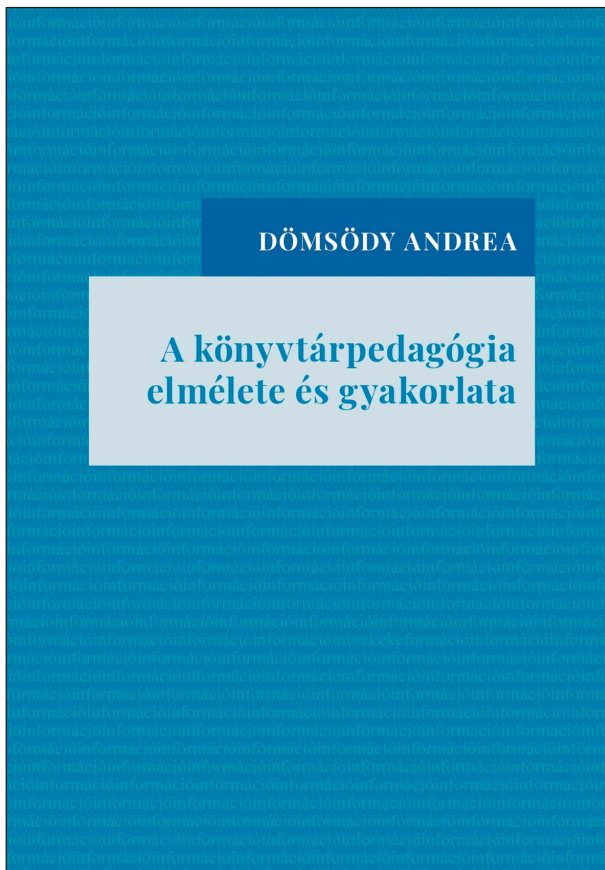
Dömsödy Andrea *A könyvtárpedagógia elmélete és gyakorlata* című kötete hiánypótló könyvtárpedagógiai szakmunka, amely egyaránt segítséget nyújthat a könyvtárpedagógiai tevékenység gyakorlásakor a kezdő és gyakorlott könyvtárosoknak, pedagógusoknak.

A könyvtárpedagógia elmélete és gyakorlata : második kísérlet a téma összefoglalására / Dömsödy Andrea ; [közread. a] Könyvtárostanárok Egyesülete. – Budapest : Könyvtárostanárok Egyesülete, 2018. – 307, [2] p.

Jegyzetek

1. Dömsödy Andrea: *Könyvtárpedagógia*. Budapest, Könyvtárostanárok Egyesülete, Flaccus, 2003. 120 p.
2. Kobelski, Pamela – Reichel, Mary: *Conceptual frameworks for bibliographic instruction*. = The Journal of Academic Librarianship, 7. vol. 1981 2. no. 73-77. p.
3. *IFLA iskolai könyvtári útmutató*. Szerk. Barbara Schultz-Jones és Dianne Oberg, Ford. Bogárné Lovász Katalin, 2. átd. kiad., Budapest. Könyvtárostanárok Egyesülete, 2016. 76 p.
<https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines-hu.pdf> (2020.04.20.)
4. American Association of School Librarians = Amerikai Iskolai Könyvtárosok Szövetsége
5. Lénárd Sándor – Rapos Nóra: *Ötletek tanítóknak az adaptív tanulászervezéshez*. Budapest, OKI, 2006. 63 p.

6. Könyves-Tóth Lilla: *Bemutatom a könyvtárat. Könyvtárismereti gyakorlatok középiskolásoknak és szakmunkástanulóknek. Módszertani útmutató a közművelődési könyvtárak foglalkozásaihoz.* Budapest, OSZK : KMK, 1976. 35 p.
7. Gyarmathy Éva: *A tehetség. Fogalma, összetevői, típusai és azonosítása.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2006. 215 p.

KESZTHELYI HIRLAP

Műveltség, hűti kimutatások és magán-
közlönyök sorozatát 50 fillér.

(KESZTHELY.)

Egykezeti és eszketési értékesítés díja
5 korona. Készlettel vásárlás 6 korona.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
Keszthely, MEHÉL HONACZ könyvtárosa.
A lap megjelenéséig minden vasárnap.

INTERURBAN-TELEFON: 30.
Hirdetéseik egyezség szerint.
A nyitórésze 1 korona.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:
egyetlen évre 10 korona, felévre 8 korona, negyfel-
évre 7 korona 50 fillér. Egyes szám ára 20 fillér.

Materializmus és általános korrupció.

hogy éppen a szemébe nem mondják,
hogy bolond.

A materializmus vezetői manap-
ság a legtöbb embert gondolkozá-
sában és tetteiben. A materializmus

Vagy nem a materializmus rab-
ságában szenved-e az az ember, akit
a sors összel és oly társadalmi állás-
sal ajándékozott meg, amellyel s
illően megilleti, csak a materializmus

Hétfői lapszemle 1913-ból

 KULTÚRKINCIS · 2020. FEBRUÁR 24., HÉTFŐ · OLVASÁSI IDŐ: 3 PERC

Mi minden volt hír sok-sok évtizeddel ezelőtt? Vajon változott-e ez idő alatt az, hogy mit tekintenek a szerkesztők, valamint az olvasók hírértékűnek? Ezen a hétfőn is elmerülünk az egykori Keszthelyi Hírlap fontos híreiben.

A Balaton jégzajlása. A Balaton egész túlsó oldalán, mint azt a lapok részletes leírásokban közölték, a jégzajlás és a nagy szélvihar a múlt héten mérhetetlen károkat okozott. A Balaton jege még mindig nem takarodott el egészen, s egy nagy része még mindig összefagyva mered a parton az ég felé. Valójában csak most lehet körülményesebben megállapítani a károkat, amelyeket a jégtorlódás okozott. Az érdeklődők százai lepik el naponta a partot, nézve a borzasztóságában fonséges látványt, amit a part mentén végighúzó jégtorlaszok nyújtanak. A környék népe, „turulás” néven ismeri az ilyen jégtorlódást, és 25 év óta nem emlékszik ilyen nagy jégtorlódásra. Az időjárás azóta ismét hidegre változott és jégpáncélt vont a Balatonra, melyen az elmúlt hét folyamán szép számmal korszolyázott városunk sportkedvelő ifjúsága, víg zajával megeléknítve az elhagyott partokat. A halászat azonban szünetel, mert az új jég még nem elég vastag.

Véres pisztoly-párbaj. Véres pisztoly-párbaj folyt le folyó hó 17-én reggel, Zákányban. Grünfeld Eleg téglagyári hivatalnok és Kalmár Henrik, kaposvári jogszigorló álltak egymással szemben, s a párbaj, az enyhe feltételek mellett is, Kalmár súlyos, de nem életveszélyes sebesülésével végződött. Mindjárt az első lövés után Grünfeld golyója Kalmár bal vállába fúródott, mire a párbajt beszüntették. A párbajra összeszólalkodás adott okot.

Tűz. Folyó ó 17-én, Vindornyalakon, a nagykanizsai néptakarékpénztár tulajdonát képező istálló és pajta leégett. A kár biztosítás által megtérül. A tűz keletkezésének oka a megszokott nóta: gyermekek gyufával játszottak.

*A Kulturkincs Facebook-oldal 2020. február 24-i Hétfői lapszemle rovata (Keszthelyi Hírlap - 36. évfolyam, 8. szám – 1913. február 23. – Fejér György Könyvtár PDM.)
Kapszolódó cikkeünk a 3. oldalon kezdődik.*

Nemzeti Kulturális Alap